

Saksan *an*-prepositioilmausten suomenkieliset käännösvastineet ajan ja paikan ilmauksissa

Mira Kreivilä

Pro gradu -tutkielma

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus, suomen kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Turun yliopisto

Marraskuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

MIRA KREIVILÄ: Saksan *an*-prepositioilmausten suomenkieliset käännösvastineet ajan ja paikan ilmauksissa

Pro gradu -tutkielma, 53 s.

Suomen kieli ja suomalais-ugrilainen kielentutkimus, suomen kieli

Syyskuu 2020

Tutkin pro gradu -työssäni saksan *an*-prepositioilmausten kääntymistä suomen kieleen ajan ja paikan ilmauksissa. Aineslähteinä tutkimuksessa olivat Jenny Erpenbeckin romaani ”Gehen, ging, gegangen” (2015) ja sen suomennos ”Mennä, meni, mennyt” (2019, suomentanut Jukka-Pekka Pajunen). Aineistossa oli 268 *an*-preposition sisältävää ajan tai paikan ilmausta.

Tutkimuksessa tarkastelin, millaisia käännösvastineita ajan ja paikan ilmausten sisältäneiden *an*-ilmausten käännösvastineet saivat. Ajanilmauksia oli niukasti enemmän kuin paikanilmauksia, ja niiden käännösvastineissa korostuivat viikonpäiväilmaukset ja vuorokaudenajat. Yleisimpiä sijamuotoja näiden ilmausten käännösvastineissa olivat essiivi ja adessiivi. Essiiviä esiintyi viikonpäivien yhteydessä ja adessiivia vuorokaudenaikojen yhteydessä. Paikanilmauksissa oli selkeästi enemmän jossakin olemista ilmaisevia lausekkeita kuin jonnekin siirtymistä ilmaisevia. Kun Saksassa ilmaistaan liikkumista johonkin sijaintiin, käytetään yleensä akkusatiivia. Kun ollaan jossain sijainnissa, sijamuoto on datiivi. Jossakin sijaitsemista ilmaisevia ilmauksia aineistossa ja niin ikään käännösvastineissa oli huomattavasti enemmän kuin sijaintiin siirtymistä ilmaisevia ilmauksia. Käännösvastineiden sijamuodoissa oli enemmän variaatiota kuin ajanilmausten käännösvastineiden sijoissa. Paikanilmausten käännösvastineiden sijoissa esiintyi taajaan adessiivia, inessiiviä ja illatiivia. Yleisin adpositiorakenne käännösvastineissa oli *ääressä*-adposition sisältänyt ilmaus. Yksi keskeinen havainto aineiston pohjalta oli, että *an*-prepositio ilmaisee jonkin lähellä sijaitsemista eikä ota kantaa suoraan siihen, missä kohde tarkalleen ottaen sijaitsee. Tätä havainnollisti se, että *an*-prepositio oli saanut käännösvastineeksi sekä vastineen *edessä* että *takana*.

Asiasanat: käännöskieli, käännössuomi, saksan kieli, paikallissijat

Sisällys

1. JOHDANTO	
1.1. Tutkimusaihe ja –aineisto	2
1.2. Tutkimuksen tarve ja aiempi tutkimus	3
1.3. Tutkimusmenetelmät, -kysymykset ja tutkielman rakenne	5
2. <i>AN</i> -PREPOSITION KÄYTTÖ	
2.1. <i>An</i> saksan kieliopissa	7
2.2. Vaihtoprepositiot	10
2.3. <i>An</i> rektioissa	11
3. KONTRASTIIVINEN LINGVISTIIKKA JA KÄÄNNÖSSUOMI	
3.1. Kontrastiivinen lingvistiikka ja käännöstutkimus	13
3.1.1. Kääntämisestä	13
3.1.2. Käännösten tutkimisesta	16
3.2. Aiempaa tutkimusta käännössuomen erityispiirteistä	17
4. <i>AN</i> -PREPOSITION SUOMENKIELISET KÄÄNNÖSVASTINEET AJAN JA PAIKAN ILMAUKSISSA	
4.1. <i>An</i> ja ajanilmaukset	20
4.1.1. <i>An</i> ja erilaisten ajanilmausten käännösvastineet	20
4.1.2. Ajanilmausten käännösvastineissa käytetyt sijamuodot	27
4.2. <i>An</i> ja paikanilmaukset	29
4.2.1. <i>An</i> ja erilaisten paikanilmausten käännösvastineet	29
4.2.2. Paikanilmausten käännösvastineiden sijamuodot ja adpositiorakenteet	35
4.3. <i>An</i> ja sijamuotojen vaihtoehtoisuus	41

LOPUKSI

LÄHTEET

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimusaihe ja -aineisto

Pro gradu -tutkimuksessani tarkastelen saksan kielen *an*-prepositioilmausten suomenkielisiä käännösvastineita ajan ja paikan ilmauksissa. Aineslähteenä toimii kaunokirjallinen teos, saksalaisen Jenny Erpenbeckin romaani ”Gehen, ging, gegangen” (suomeksi julkaistu nimellä ”Mennä, meni, mennyt”). Romaanin on suomentanut Jukka-Pekka Pajunen, ja sen on julkaissut suomeksi kustannusosakeyhtiö Tammi Keltaisessa kirjastossa vuonna 2019. Saksassa romaani ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 2015 Knaus Verlagin kustantamana. Tavoitteena tutkimuksessa on osoittaa, miten *an*-preposition sisältävät ajan ja paikan ilmaukset kääntyvät suomeen, mitä sijamuotoja tai mitä adpositiorakenteita käännösvastineissa on käytetty ja millaisia mahdollisia luovia käännösratkaisuja kääntäjä on käyttänyt.

Aiheen valintaan vaikutti merkittävästi oma suuri kiinnostukseni käännöskieleen. Olen aiemmin opiskellut saksan kieltä pääaineenani kääntämisen ja tulkkauksen linjalla. Aiemman taustani vuoksi halusin ottaa juuri saksasta suomeen käännettyt tekstit lähempään tarkasteluun. Valitsin aineslähteeksi Erpenbeckin romaanin ”Gehen, ging, gegangen”, koska kyseinen romaani edustaa saksankielistä nykykirjallisuutta ja on vasta suomennettu, siispä romaanin kieli on nyky-yleiskieltä sikäli kuin kääntäjä noudattaa kielen normeja. Lisäksi romaanista oli mahdollista saada riittävän kattava aineisto (suomenkielisen painoksen pituus on 413 sivua, saksankielisen 327). Aineisto käsittää kaikkiaan 268 aikaa tai paikkaa ilmaisevaa *an*-ilmausta.

”Gehen, ging, gegangen” kertoo saksalaisesta emeritusprofessorista Richardista, joka eläkepäivillään kiinnostuu nälkälakkoilevien afrikkalaisten pakolaisten motiiveista ja heidän tarinoistaan ja päätyy tutustumaan heihin ja muihin Berliinissä majoileviin pakolaisiin. Romaani on kaukana viihteellisestä juoniromaanista, ja se keskittyykin vahvasti ihmisten tavallisen arjen sekä ihmisten mielenliikkeiden kuvaamiseen. Romaani ei olisi julkaisuhetkellään voinut olla ajankohtaisempi: alkuteos ”Gehen, ging, gegangen” julkaistiin Saksassa ensimmäisen kerran samana syksynä, jona Eurooppa koki niin kutsutun pakolaiskriisin.

Kaikista saksan prepositioista valitsin tarkasteltavaksi juuri *an*-preposition siitä syystä, että *an* on verrattain varsin monikäyttöinen prepositio. Erityisesti valintaan vaikutti se, että *an* lukeutuu niin kutsuttuihin vaihtoprepositioihin. Käsittelen vaihtoprepositioita tarkemmin luvussa 2.2. Lyhyesti ilmaistuna kaksi erilaista substantiivilauseketta, akkusatiivi- ja dativimuotoiset substantiivilausekkeet, toimivat vaihtoprepositioiden täydennyksinä (ks. esim. Duden Grammatik 2009: 608). Siten vaihtoprepositioiden käyttö on monipuolisempaa sellaiseen prepositioon nähden, joka toimii ainoastaan yhdessä sijamuodossa. Tällaisia prepositioita ovat esimerkiksi *bei* ja *mit*, jotka ottavat vain dativimuotoisen täydennyksen (ks. esim. Duden Grammatik 2009: 610–611). Näiden prepositioiden käyttö onkin rajatumpaa. Halusin ottaa lähempään tarkasteluun, missä määrin vaihtopreposition kääntyminen suomeen noudattaa vaihtopreposition käytön perussääntöä: akkusatiivia käytetään jonnekin liikkumisen, dativia jossakin olemisen ilmaisemiseen. Tutkin myös, miten tämä näkyy käännösvastineiden sijamuototaivutuksissa.

An-prepositio on yleinen myös monissa muissa kuin ajan ja paikan ilmauksissa, kuten superlatiiveissa, kun superlatiivi on predikatiivina. Lisäksi *an*-prepositio on yleinen rektioissa. Päädyin kuitenkin tarkastelemaan juuri ajan ja paikan ilmauksia, koska ne ovat helposti jaoteltavissa omiksi semanttisiksi ryhmikseen ja ovat käytössä yleisiä. Esimerkiksi rektiot ja superlatiivit ovat syntaksin kannalta erilaisia kuin ajan ja paikan ilmaukset. Rektiot esimerkiksi ovat riippuvaisia verbeistä, eikä semantiikka vaikuta niiden valintaan.

1.2. Tutkimuksen tarve ja aiempi tutkimus

Käännöskieltä on tärkeää tutkia, sillä me olemme tekemisissä käännettyjen tekstien kanssa päivittäin, ja käännöstekstit ovat lähtemätön osa kielenkäyttäjän arkea – niihin törmää televisiota katsellessa tai vaikkapa käyttöohjetta lukiessa. Käännösten kautta tutustumme vieraisiin kulttuureihin, ja käännöstekstien kanssa tekemisissä oleminen johtaa myös siihen, että omat tapamme käyttää kieltä ovat muutoksen alla (Hiidenmaa 2003: 102). Jarmo Jantusen (2004: 226) näkemyksen mukaan suomennosten suomi on niin keskeinen osa arkeamme, että sitä voidaan pitää itseisarvoisena tutkimuskohteena.

Iso osa käännösteksteistä on käännetty suomeen englannista. Samoin aiempi tutkimus käännöskielestä on kohdistunut usein englannin kieleen ja englannista käännettyihin teksteihin, ja saksan kielestä käännettyjen tekstien tutkimusta on olemassa vähemmän.

Saksan kielen prepositioiden kääntymistä suomeen on ylipäättään tutkittu melko vähän. Marika Rintala on tehnyt pro gradussaan (2001) kontrastiivista analyysia Erich Maria Remarquen romaanin ”Im Westen nichts Neues” (1929) pohjalta (Suomessa julkaistu ensi kertaa heti vuonna 1929 nimellä ”Länsirintamalta ei mitään uutta”, suomentanut Armas Hämäläinen). Rintala on tarkastellut romaanista *mit*-prepositiolausekkeita ja niiden käännösvastineita. Tutkimuksessaan hän on jakanut *mit*-lausekkeiden käännösvastineet seitsemään ryhmään. Näihin ryhmiin kuuluivat modaalista, partitiivista, resiprookkista, temporaalista, inklusiivista tai relatiivista suhdetta ilmaisevat lausekkeet. Modaalinen ryhmä jakautui kolmeen alaryhmään, jotka olivat instrumentaalinen, komitatiivinen ja tapaa ilmaiseva. Seitsemäs luokka olivat rektiotausaukset. Instrumentaalisen lausekeryhmän käännösvastineita olivat *kanssa*-postpositiolausekkeet, komitatiivi tai alistussuhteen rikkova käännöstapa, joissakin tapauksissa modaalirakenne tai adessiivi. Partitiivista suhdetta ilmaisevia *mit*-lausekkeita vastasi melko usein relatiivilause tai alistussuhteen rikkovat käännöstavat tai komitatiivi. Resiprookkisessa ryhmässä käännösvastineisiin kuului *kanssa*-postpositiorakenne, temporaaliseen ryhmään ajanmääre, inklusiiviseen ryhmään yhdyssanan määriteosa ja relatiiviseen datiiviadverbiaali. Rintala totesi tutkimuksessaan muun muassa, että *mit*-lausekkeen käännösten yhteydessä on käytetty melko taajaan komitatiivia, joka kuitenkin on suomen kielessä melko harvinainen sija. Yleinen käännösvastine *mit*-prepositiolle on postpositio *kanssa*. (Rintala 2001: 82–86)

Prepositioiden kääntymistä suomeen kaunokirjallisuudessa on tutkinut niin ikään Marja-Leena Kinnunen vuonna 1976 valmistuneessa pro gradussaan. Siinä hän on tarkastellut saksan kielen prepositioilmausten käännösvastineita Heinrich Böllin vuonna 1953 julkaistun romaanin ”Und sagte kein einziges Wort” käännöksessä, joka ilmestyi suomeksi ensi kertaa vuonna 1954 Kristiina Kivivuoren suomennoksena. Romaanissa esiintyvät prepositioilmaukset Kinnunen on jakanut seuraaviin ryhmiin: prepositioadverbiaalit, prepositio-objektit ja prepositioattribuutit, joista prepositioadverbiaalit oli selkeästi merkittävin ryhmä. Ne Kinnunen oli jakanut lokaalisiin, temporaalisiin, modaalisiin ja kausaalisiin. Noin puolet temporaalisista, modaalisista ja kausaalisista prepositiomääritteistä oli käännetty suomeen jollakin sijamuotoadverbiaalilla. Myös prepositio- ja postpositioilmaukset olivat käännösratkaisuissa yleisiä. Prepositio-objekteista suurin osa oli aktiivisen predikaattiverbin määritteitä, ja kuten voi ennakoita, suurin osa niiden käännösvastineista objekteja. Prepositioattribuuteista suurin osa oli genetiiviattribuuttien kiertoilmauksia. Tämän ryhmän jälkeen tulivat adverbien attribuutit, sitten lokaaliset attribuutit ja lopulta ryhmä, jossa nominiin on liittynyt ominaisuutta ilmaiseva attribuutti. Vajaa kolmannes käännösvastineista lukeutui kuitenkin niin sanottuihin muihin käännöksiin. (Kinnunen 1976: 75)

1.3. Tutkimusmenetelmä, -kysymykset ja tutkielman rakenne

Tutkimukseni lukeutuu kontrastiivisen lingvistiikan piiriin. Metodina tutkimuksessa on kontrastiivinen analyysi. Seija Tiisala (1997: 8) kiteyttää kontrastiivisen analyysin seuraavasti:

Kontrastiivinen analyysi on kahden tai useamman kielen kaikilla kielen eri tasoilla saman kielioppimallin mukaan tapahtuvaa systemaattista vertailua, jossa tarkastellaan kielten välisiä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä.

Kontrastiivinen analyysi luetaan usein osaksi soveltavaa kielitiedettä, johon myös käännöstutkimus kuuluu (Härmä 1997: 133). Analyysissa osoitetaan, millaiset rakenteet vastaavat kielissä tehtäviltään toisiaan (Tommola 1997: 36).

Kari Sajavaaran mukaan perinteinen kontrastiivinen analyysi on prosessi, jossa vertaillaan lähtökielen kategoriaa kohdekielen vastaavaan kategoriaan. Vertailussa keskenään voivat olla esimerkiksi suomen ja englannin genetiivirakenteet. Tällöin kohdekielen kategorioille haetaan vastineet lähtökielestä, esimerkiksi juuri englannin genetiivin vastineet suomesta. Tästä päästään vertailemaan kielten sääntöjärjestelmiä. (Sajavaara 1980: 206)

Tiisalan mukaan keskeinen kysymys kontrastiivisen analyysin yhteydessä on kielten vertailtavuus. Onko vertailu kahden rakenteellisesti kaukana toisistaan olevan kielen välillä mielekäästä, saati mahdollista? Keskeinen käsite kontrastiivisessa analyysissä onkin käännösekvivalenssi. Käännösekvivalenssilla tarkoitetaan käännöksen ja käännösvastineen yksiköiden vastaavuutta. (Tiisala 1997: 9)

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Millaisia rakenteita kääntäjä on käyttänyt kääntäessään *an*-preposition sisältäviä ajanilmauksia?
2. Millaisia rakenteita kääntäjä on käyttänyt kääntäessään *an*-preposition sisältäviä paikanilmauksia?
3. Kääntyykö *an*-prepositio suomeen vaihtoprepositioille tyypillisesti siten, että akkusatiivimuodossa *an* ilmaisee suuntaa ja datiiivimuodossa sijaintia?

Hypoteesinani esitän, että yleisimpiä sijamuotoja, joita *an*-prepositioilmausten käännösvastineissa on käytetty, ovat adessiivi ja allatiivi. Tätä ennakkoin siksi, että *an*-prepositiolla on mahdollista ilmaista jonkin ulkopuolella sijaitsemista, aivan kuten suomen ulkopaikallissijoillakin. Yleisimpiin *an*-prepositioilmausten käännösvastineisiin kuulunevat *äärellä*- ja *luona*-tyyppiset adpositiorakenteet. *An*-preposition kääntyminen suomeen noudatellee vaihtoprepositioiden kääntymisen peruskaavaa ainakin pääosin, mutta poikkeuksiakin luultavasti on.

Tarkoituksenani ei ole arvioida käännöksen onnistuneisuutta, mutta panen kyllä merkille, mikäli kääntäjä on tehnyt jollain lailla poikkeavan tai erikoisen käännösratkaisun tai mikäli käännöksestä on esimerkiksi jäänyt jotain pois.

Tutkielmani etenee seuraavasti. Luvussa 2. esittelen yleisesti *an*-preposition käyttöä. Luku 3. käsittelee kääntämistä, käännöskielen tutkimusta ja tutkimusta käännössuomen erityispiirteistä. Luvussa 4. esitän tutkimuksen tulokset. Luvun 4. jälkeen vedän vielä tutkimuksen tuloksia yhteen ja pohdin jatkotutkimuksen mahdollisuuksia.

2. *An* saksan kieliopissa

Tässä luvussa esittelen *an*-preposition käyttöä pääpiirteissään. Luvussa 2.1. esittelen preposition käyttöä normatiivisen kieliopin näkökulmasta. Luvussa 2.2. käsittelen vaihtoprepositioiden käyttöä ja sitä, miten valittu preposition täydennyksen sija vaikuttaa *an*-prepositioilmausten semantiikkaan. Luku 2.3. käsittelee *an*-preposition käyttöä erilaisissa rektioissa. Keskeisimpiin lähteisiin kuuluu Duden Grammatik (2009), joka on kattava, yli tuhatsivuinen saksan kielioppiteos. Duden Grammatik esittelee sekä normatiivista kielioppia että puhuttua kieltä. Muita keskeisiä lähteitä ovat Piitulaisen ym. Saksan kielioppi (1998) ja Rekiaron Saksan peruskielioppi (2007). Esimerkkien suomennokset, jotka on merkitty puolilainausmerkein, ovat omiani, samoin tummennukset, joilla olen esimerkkejä selkeyttäakseni korostanut *an*-ilmauksia ja niiden käänkösvastineita.

2.1. *An*-preposition käyttö

An lukeutuu saksan kielen sadan käytetyimmän sanan joukkoon (Duden.de 2020). Teoksen Duden Grammatik (2009: 600) mukaan prepositioista *an* on neljänneksi yleisin saksan prepositio, ja kaikista saksan prepositioista sitä käytetään 8,8 prosentissa prepositioilmauksia. *An* on myös melko monikäyttöinen prepositio (ks. esim. Rekiaro 1999: 63–64). Sillä voidaan ilmaista jonkin lähellä olemista, ääressä olemista tai siirtymistä johonkin sijaintiin (Rekiaro 2007: 38).

Saksan kielessä on tyypillistä, että painoton artikkeli sulautuu prepositioon. Sulautumista tapahtuu etenkin puhekielessä ja vakiintuneissa ilmauksissa (Rekiaro 2007: 21), mutta myös kirjakielessä sulautuminen on mahdollista (Duden Grammatik 2009: 615). Sulautumisen yhteydessä artikkelista ja prepositiosta muodostuu yksi sana. Artikkeleja, jotka voivat sulautua prepositioon, ovat *das* (akkusatiivissa) ja *der* (datiivissa). *An dem* lyhentyykin hyvin usein muotoon *am* sekä kirjakielessä että puhekielessä. (Sturmhoefel – Stern 1998: 215) Esimerkki vakiintuneesta ilmauksesta, jossa *an dem* on sulautunut muotoon *am*, on vaikkapa *am Dienstag*, 'tiistaina' (ei *an dem Dienstag*) (Rekiaro 2007: 21). *An das* saattaa toisinaan sulautua muotoon *ans*, mutta tämä tapahtuu useimmiten vain puhekielessä – kirjakielessäkin tämä muoto on kuitenkin mahdollinen (Duden Grammatik 2009: 615). Tässä artikkelin ja preposition yhteensulaumista seuraavat esimerkit, jotka ovat peräisin Rydéniltä ym. (2003: 174).

- (1) *Tobias setzt sich gern **ans Klavier**.*
'Tobias istuutuu ilomielin **pianon ääreen**.'
- (2) *Tobias sitzt gern **am Klavier**.*
'Tobias istuu ilomielin **pianon ääressä**.'

Prepositiota *an* käytetään vakiintuneesti ajanilmauksissa, etenkin viikonpäivien yhteydessä tai päivämääriä ilmaistaessa, esimerkiksi *am Montag* ('maanantaina') tai *am 3. November* ('marraskuun kolmantena'). Prepositiolla voidaan ilmaista myös sitä, kun jokin tapahtuu jostakin alkaen. Tässä yhteydessä *an*-preposition kanssa käytetään *von*-prepositiota. (Duden.de 2020) Verkk-Duden (2020) antaa näistä esimerkin *von Montag an*, 'maanantaista alkaen'. Myös jostakin paikasta alkamista voidaan ilmaista *von*- ja *an*-preposition yhdistelmällä, Dudenin (2020) esimerkin mukaan *von der achten Reihe an*, 'kahdeksannesta rivistä alkaen'. Ajanilmausten lisäksi *an* on yleinen paikanilmauksissa. *An*-prepositiolla ilmaistaan yleensä jonkin äärellä tai lähellä olemista tai siirtymistä tällaiseen sijaintiin (Rekiaro 2007: 38).

Edellä mainittujen käyttötapojen lisäksi *an*-prepositiota käytetään superlatiivien yhteydessä: kun superlatiivi esiintyy yksinään eli predikatiivina *olla*-verbin kanssa, siihen liittyy prepositio *an*, esimerkkinä tästä virke *Im Sommer ist Finnland am schönsten* (Rekiaro 2007: 39). Piitulainen ym. (1998: 147) esittävät asian näin:

Am-muotoa on pakko käyttää silloin, kun ei verrata eri henkilöitä, esineitä tai asioita toisiinsa, vaan saman henkilön, esineen tai asian ominaisuutta eri olosuhteissa, eri aikoina, eri paikoissa.

Am-muotoa käytetään myös silloin, kun ilmaistaan tekemisen laatua tai tapaa, esimerkiksi virkkeessä *Monika singt am schönsten/am besten* (Piitulainen ym. 1998: 147). Vakiintuneita, yleisessä käytössä olevia superlatiivimuotoja ovat esimerkiksi seuraavat: *am besten*, *am schönsten*, *am liebsten* ja *am meisten* (Duden.de 2020).

An-prepositiolla on mahdollista muodostaa *suunnilleen*-merkitystä ilmaisevia, kuten esimerkissä *die Strecke was an 30 Kilometer lang*, 'etäisyys on noin 30 kilometriä'. Samankaltaista käyttöä on *bis*-preposition kanssa: sen ja *an*-preposition avulla voidaan ilmaista johonkin asti yltämistä ja johonkin asti kestämistä. Esimerkkinä tästä voidaan ottaa virke *Das Wasser reichte bis an die Knie* (Duden.de 2020), 'vesi ylti polveen asti'. Lisäksi *an*-prepositiolla voidaan ilmaista jonkin ohi tai jotain pitkin menemistä. Tällöin käytetään yhdessä *an*-prepositiota, datiivia ja toista prepositiota, joka voi olla *entlang* 'pitkin', 'myöten' tai *vorbei*, 'ohi'. Esimerkit ovat peräisin Sturmhoeferilta ja Sterniltä. (1998: 221)

- (3) *Wir ruderten am Ufer entlang.*
'Me soudimme rantaa myöden.'
- (4) *Der Bus fuhr an der Jugendherberge vorbei.*
'Bussi ajoi nuorisomajoituksen ohi.'

An esiintyy yleisesti myös niin kutsutuissa eriävissä yhdysverbeissä, joissa verbiä taivutetaan ja joissa etuliite siirtyy virkkeen loppuun, esimerkiksi virkkeessä *Der Wachposten rief ihn an* (Duden.de 2020), jossa on käytetty verbin *anrufen* imperfektimuotoa ja etuliite *an* siirtynyt lauseen loppuun. Yleinen etuliitteen *an* sisältävä eriävä yhdysverbi onkin *anrufen* 'soittaa (puhelimella)' ja tämän verbin ohella esimerkiksi *anfangen*, 'alkaa'. (ks. esim. Duden.de 2020). Koska tässä ei kuitenkaan ole kyse prepositiosta vaan verbiin kuuluvasta etuliitteestä, en käsittele asiaa tämän enempää.

Asioista ja esineistä puhuttaessa preposition ja persoona-, relatiivi- tai interrogatiivipronominin sijaan käytetään niin kutsuttua pronominaaliadverbia (Rekiaro 2007: 104). Pronominaaliadverbi muodostetaan tavusta *da-* ja prepositiosta, esimerkiksi *da + von* eli *davon*. Preposition alkaessa vokaalilla väliin lisätään *r*. (Piitulainen ym. 1998: 167, 188) *An*-preposition tapauksessa muoto onkin silloin *daran* (Rekiaro 2007: 103). Pronominaaliadverbista on mahdollista muodostaa myös kysymyslause, jolloin käytetään interrogatiivipronominia *wo*. Tällöinkin väliin tulee *r*, koska *an*-prepositio alkaa vokaalilla. (Duden Grammatik 2009: 579)

Rekiaro (2007: 104) antaa seuraavat esimerkit *mit*-prepositiosta muodostetuista pronominaaliadverbeista:

- (5) *Womit schreibst du? – Mit einem Kuli.*
'Millä kirjoitat? – Kuulakärkikynällä.'
- (6) *Hier ist eine Schere. Damit (ei: mit ihr) lässt sich der Stoff gut schneiden.*
'Tässä on sakset. Niillä kangasta voi leikata hyvin.'

Seuraava esimerkki *an*-prepositiosta muodostetusta pronominaaliadverbista on peräisin Rekiarolta (2007: 104).

- (7) *Ich kann mich daran nicht erinnern. – Woran denn?*
'En muista sitä. – Mitä niin?'

Pronominaaliadverbeja käytetään myös korrelaateina, kun kyse on prepositio-objektista, esimerkiksi virkkeessä *Er dachte gar nicht daran* – –, 'hän ei ajatellut lainkaan **sitä** – –' (Piitulainen ym. 1998: 249). Henkilöstä puhuttaessa pronominaaliadverbeja ei käytetä. Puhekielen idiomeissa pronominaaliadverbi saattaa lyhetä. *Daran*-pronominaaliadverbi lyheneekin toisinaan muotoon *dran*. (Rekiaro 2007: 104) Pronominaaliadverbista käytetään toisinaan myös nimitystä prepositioadverbi. Esimerkiksi Duden Grammatik käyttää tätä termiä. (ks. Duden Grammatik 2009: 579).

2.2. Vaihtoprepositiot

Prepositiot vaativat tiettyä sijamuotoa. Usein prepositioiden yhteydessä vain yksi sijamuoto on mahdollinen. Esimerkiksi *bei* ja *mit* ovat tällaisia vain yhtä sijamuotoa vaativia prepositioita – ne voivat saada ainoastaan datiivin. Kuitenkin on olemassa myös prepositioita, joiden kanssa kaksi eri sijamuotoa ovat mahdollisia. Teos Duden Grammatik esittelee prepositiot, joista se käyttää nimitystä **die Wechselpräpositionen**. (Duden Grammatik 2009: 608) Tässä tutkielmassa käytän tällaisista prepositioista suomennosta **vaihtoprepositio**. *Wechsel* merkitsee *vaihtoa* (Böger ym. 2007: 1013). *An*-preposition ohella vaihtoprepositioita ovat *auf*, *hinten*, *in*, *neben*, *über*, *unter*, *von* ja *zwischen* (Duden Grammatik 2009: 608).

Vaihtoprepositioiden peruseriaate siis on, että ne voivat saada kaksi eri sijamuotoa, jotka ovat akkusatiivi ja datiivi. Akkusatiivia käytettäessä ilmaistaan paikanvaihdosta, liikettä tai suuntaa. Akkusatiivia käytettäessä kysyvä pronomini on *wohin* eli *mihin*. Datiivilla puolestaan ilmaistaan paikkaa, ja kysyvä pronomini on silloin *wo*, *missä*. (Duden Grammatik 2009: 608). Esimerkit 8 ja 9 Rekiarolta (2007: 38) ja esimerkit 10 ja 11 Rydéniltä ym. (2003: 174).

(8) *Er hängt das Gemälde an die Wand.* (mihin?)

'Hän ripustaa maalauksen seinälle.'

(9) *Das Gemälde hängt an der Wand.* (missä?)

'Maalaus riippuu seinällä.'

(10) *Tobias setzt sich gern ans Klavier.* (mihin?)

'Tobias istuutuu ilomielin pianon ääreen.'

(11) *Tobias sitzt gern am Klavier.* (missä?)

'Tobias istuu ilomielin pianon äärellä.'

Olen tummentanut esimerkeistä *an*-ilmaukset. Esimerkissä 8 maalaus ripustetaan seinälle, jolloin suomen sijamuotona käytetään allatiivia, esimerkissä 9 maalaus roikkuu seinällä, jolloin puolestaan

suomen sijamuotona toimii adessiivi. Esimerkeissä 10 ja 11 puolestaan käytetään *äärellä*-postpositiota, esimerkissä 10 pianon ääreen istuudutaan illatiivissa ja esimerkissä 11 pianon äärellä istutaan adessiivissa. Suomen sijamuotojen käyttöä saksan prepositioilmausten käänöksissä käsittelen luvussa 4.3.

Akkusatiivin voi katsoa ilmaisevan tietynlaista muutosta. Datiivilla ilmaistuja asioita taas voidaan pitää muuttumattomina ja ilmaisevan lopullisuutta. Samoin voidaan ajatella, että akkusatiivi ilmaisee abstraktimpia asioita, datiiivi taas konkreettisempia. (Duden Grammatik 2009: 609) Kun puhe ei ole tilasta eli kun rakenne ei vastaa kysymyksiin *missä* tai *mihin*, on *an*-preposition yhteydessä käytettävä sijamuoto tavallisesti datiiivi (Rekiaro 2007: 38). Datiivia käytetään aina myös silloin, kun vaihtoprepositiolla ilmaistaan aikaa (Piitulainen ym. 1998: 214).

Toisinaan on mahdollista käyttää sekä akkusatiivia että datiiivia suunnilleen samanmerkityksisissä virkkeissä. Duden Grammatik (2009: 609) tarjoaa esimerkin *Die Arbeiter bauten an die Mauer ein Glashauss an*, jossa käytetään akkusatiivia Myös *an der Mauer*, datiiivi, olisi Duden Grammatikin mukaan mahdollinen, mutta merkitys pysyy silti suhteellisen samana.

2.3. *An* rektioissa

An on yleinen rektioissa. Sanakirja Duden tarjoaa esimerkkinä verbin rektiosta verbiä *sich erinnern* (*sich an etwas erinnern*). Yleinen *an* on myös esimerkiksi verbin *denken* rektiossa (*an etwas denken*). (Duden.de 2020)

Prepositiorakenteen ilmaistessa objektisuhdetta ei prepositiolla ole omaa merkitystä, vaan ne ilmaisevat lauseenjäsenten välisiä suhteita, esimerkiksi virkkeessä *Ich denke an dich* ('ajattelen sinua'). Se, mikä prepositio kulloinkin käyttöön valikoituu, riippuu verbin rektiosta. Oikean rektion valintaan ei ole mitään yleispäteviä sääntöjä, joista oikean rektion voisi päätellä, vaan rektiot on opeteltava ulkoa. (Piitulainen ym. 1997: 151, 208–209) Taulukossa 1 koottuna verbejä, joiden rektiossa on *an*. Oikeanpuolimmaisessa sarakkeessa mainittu *an*-preposition yhteydessä käytettävä sijamuoto. Lähteenä Piitulainen ym. (1998: 89).

Taulukko 1. *An*-preposition vaativat verbit

saksa	suomi	sijamuoto
<i>denken</i>	<i>ajatella</i>	akkusatiivi
<i>sich erinnern</i>	<i>muistaa</i>	akkusatiivi
<i>glauben</i>	<i>uskoa (johonkin)</i>	datiivi
<i>leiden</i>	<i>kärsiä</i>	akkusatiivi
<i>teil/nehmen</i>	<i>osallistua</i>	datiivi
<i>sterben</i>	<i>kuolla (johonkin)</i>	datiivi
<i>zweifeln</i>	<i>epäillä</i>	datiivi

Verbien ohella myös adjektiiviin voi liittyä eri sijamuodoissa olevia määritteitä, toisinaan prepositioilmauksia. Prepositiokaasusta vaativia *an*-preposition yhteydessä toimivia adjektiiveja ovat muun muassa *interessiert* tai *schuld*. (Piitulainen ym. 1998: 148, 151) Taulukossa 2 on lueteltuna adjektiiveja, joiden rektio on *an*. Kaikkien näiden kanssa käytetään akkusatiivia. Lähteenä toimii Piitulainen ym. (1998: 151).

Taulukko 2. *An*-preposition vaativat adjektiivit

saksa	suomi
<i>arm</i>	<i>köyhä</i>
<i>beteiligt</i>	<i>osallinen</i>
<i>interessiert</i>	<i>kiinnostunut</i>
<i>schuldig</i>	<i>syylinen</i>

3. KONTRASTIIVINEN LINGVISTIIKKA JA KÄÄNNÖSSUOMI

3.1. Kontrastiivinen lingvistiikka ja käännöstutkimus

3.1.1. Kääntämisestä

Toisin kuin monet ajattelevat, kääntäminen ei ole yksinkertainen prosessi. Edes se, että henkilö osaa kahta kieltä sujuvasti, ei johda siihen, että hän hallitsisi käännöstekstin tuottamisen erinomaisesti, sillä kahden kielen järjestelmien yhteensovittaminen on hyvin erilaista kuin yksikielinen viestintä. Kääntäminen vaatii kääntäjältä myös ilmiöiden ja kulttuurien tavanomaista syvempää tuntemista. Kääntäminen on siis muutakin kuin lähdekielen sanojen mahdollisimman tarkkojen käännösvastineiden etsimistä ja sanojen järjestämistä peräkkäin; hyvä käännös pystyy toteuttamaan lähdetekstin viestintätarkoituksen. (Tommola 2004: 9–10)

Kieltä sinänsä ei käännetä, vaan kääntämisessä kieli on väline. Kääntämisessä pyritään muuntamaan alkuteksti kohdekielen rakenteiksi siten, että lauseen sisältämä merkitys ja tarkoitus ovat luettavissa kohdetekstissä. (Hiirikoski 2004: 35) Kääntäjää voidaan pitää välittäjänä, joka välittää tekstissä olevat merkitykset kielestä ja kulttuurista toiseen. Tämäkään ei kuitenkaan ole näin yksinkertaista, koska merkityksen käsite on monitahoinen. Jorma Tommola (2004: 11) esittää artikkelissaan väitteen, että ”kääntämisessä ja tulkkauksessa – – semanttisen sisällön, puheena olevan asian, hahmottaminen lähdetekstistä ja sen välittäminen viestin vastaanottajalle kohdekielen ilmaisukeinoja oikein käyttämällä on perusseikka, jolle kaikki muu on alisteista”. Tommola pitää kaikkien käännösprosessien keskeisenä ytimenä asiasisältöä. Hän kuitenkin huomauttaa, että merkitys ei esiinny tekstissä itsessään vaan on subjektiivinen, ja representaation muodostaa kukin kääntäjä mielessään itse. Tämä johtaa siihen, että on useita oikeita tapoja ilmaista käännöstekstissä lähdetekstin sisältämä asia. (Tommola 2004: 11, 18)

Kääntäessään tekstiä kääntäjä joutuu valikoimaan kohdekielen synonyymijärjestelmästä sopivan vastineen lähdetekstin ilmaukselle. Siksi kääntäjän on tunnettava sekä lähdekielen että kohdekielen synonyymiset ilmaukset ja niiden merkitysominaisuudet. Huomattavaa on, että vaikka ilmaukset olisivat merkitykseltään hyvin läheiset, niitä ei silti voi nimittää niin sanotuiksi absoluuttisiksi synonyymeiksi. Parempi nimitys niille on lähisyronyymi. Oikean sanan valintaan vaikuttavat

viittaussuhteisiin liittyvät piirteet sekä tekstiympäristö. Vaikka kahta sanaa voisi pitää synonyymisina, eroavat ne kuitenkin toisistaan liitännäismerkityksiltään, esimerkiksi sanat *mies* ja *ukko*. Lukijaa saattaa häiritä, mikäli kääntäjä on sattunut valitsemaan esimerkiksi tyylin kannalta synonyymisista ilmauksista ilmauksen, joka on jossain määrin epätavanomainen. Tällainen valinta saattaa tuntua lukijasta jopa virheeltä sen sijaan, että lukija pitäisi valintaa esimerkiksi luovana tapana käyttää kieltä. Erityisesti ongelmia kääntäjällä voi synonyymisten ilmausten suhteen olla, mikäli hän kääntää vieraaseen kieleen. (Jantunen 2005: 163–167) Outi Paloposki (Paloposki 2005: 27) huomauttaa artikkelissaan, ettei synonyymien runsaus ole kuitenkaan myöskään itseisarvo, mikäli se johtaa ymmärtämisvaikeuksiin. Toisaalta hänen mukaansa kääntäminen myös rikastuttaa kieltä, onhan kääntäjien toisinaan pakko sepittää itse vastineita vierasperäisille sanoille, joille ei suomessa vielä ole vakiintunutta käännösvastinetta.

Ulla Palomäki (2004: 21–24) alleviivaa artikkelissaan Kääntäjät ja suomen kieli, miten tärkeää kääntäjän on hallita kohdekieli, joka Palomäen artikkelin tapauksessa on suomen kieli. Palomäki toteaa, että vaikka kääntäjällä olisi vaikeuksia esimerkiksi lähdekielen hallinnassa, lukija kiinnittää helposti huomiota ensisijaisesti kohdekieleessä oleviin norminvastaisuuksiin, jos sellaisia ilmenee. Kääntäjän tulee hallita useita piirteitä omassa äidinkielessään, muun muassa normitettu yleiskieli, sen rakenne oikeakielisyyden- ja oikeinkirjoitusvaatimuksineen, kielen tyyllilajit, sanontatavat ja idiomit, rekisterit, murteet, puhuttu kieli ja tarpeen vaatiessa myös eri alojen termistö. Näiden asioiden hallinta voi Palomäen mukaan olla myötäsyttyistä, mutta niitä voi myös opiskella esimerkiksi lukemalla runsaasti kaunokirjallisuutta. Palomäki korostaa myös, miten tärkeää on, ettei lukija koe lukevansa käännöskieltä vaan että käännöstekstin kieli on luontevaa suomen kieltä. Yleisesti on todettu, että kääntäjän olisi hyvä kääntää kohdekielestä omaan äidinkieleen.

Kaunokirjallisuutta tutkimuksen kohteena ei voi pitää erityisen neutraalina, sillä usein keskustellaan siitäkin, mitä kaunokirjallisuus oikeastaan on – myös kirjallisuustieteen piirissä. Kaunokirjallisuuden tutkimiseen liittyykin usein eräänlaista arvottamista. Kaunokirjallisuuden kääntäminen on joka tapauksessa hyvin erilaista kuin asiatekstien kääntäminen. Kaunokirjallisuuden kääntämiseen liittyy myös vahvasti kysymys kääntäjän näkyvyydestä ja näkymättömyydestä. Kääntäjä saattaa olla hyvinkin näkyvä ja muokata tekstiä tarpeen vaatiessa ja paikoin myös oman näkemyksensä mukaan. Kääntäjän näkyvyyteen vaikuttaa vahvasti se, mikä minäkin aikakautena on yleistä. (Eskola 2002: 9–10)

Kaunokirjallisuuden kääntämiseen keskeisesti liittyviä termejä ovat vieraannuttaminen ja kotouttaminen. Kun kääntäjä saa eteensä vieraalla kielellä kirjoitetun tekstin, teksti on syntynyt jossain vieraassa kontekstissa ja sisältää vieraan kielen konventioita sekä kenties myös viittauksia vieraisiin kulttuuri-ilmiöihin. Tekstiä kääntäessään kääntäjän on tehtävä päätöksiä sen suhteen,

kotouttaako vai vieraannuttaako hän tekstiä sitä kääntäessään. Mikäli hän valitsee vieraannuttamisen, hän jättää tekstiin lähdetekstin vierauden, mikäli taas kotouttamisen, hän muokkaa tekstiä vastaamaan kohdekulttuurin odotuksia ja normeja. (Ruokonen 2004: 63)

Hyvä ja yksinkertainen esimerkki vieraannuttamisesta ja kotouttamisesta on se, päättääkö kääntäjä lastenkirjaa kääntäessään vaihtaa henkilöiden nimet suomalaisiksi vai ei. Kumpikin vaihtoehto on todennäköisesti perusteltavissa. (Ruokonen 2004: 63) Vanhempi polvi tuntee Lewis Carrollin klassikon nimellä Liisa ihmemaassa, mutta myöhemmin syntyneille tutummaksi voi tulla tarina nimeltä Alice ihmemaassa. Liisan vaihtuminen Aliceksi uudessa käännöksessä perustuu siihen, että nykylukijan voi olettaa osaavan muitakin kieliä kuin äidinkieltään, ja että alkukielisen nimen säilyminen käännöksessä tuo eri tahojen mukaan kulttuuriarvoa. Toinen näkökanta on, että mikäli Liisa on vakiintunut ja tuttu, nimen tulisi pysyä kautta linjan samana eri suomennoksissa. (Hiidenmaa 2003: 100–101) Minna Ruokosen (2004: 63) mukaan päätöstä tehdessään kääntäjän on hyvä olla tietoinen siitä, mitkä ovat vallitsevat normit asian suhteen, toisin sanoen millaisia ratkaisuja muut kääntäjät ovat tehneet.

Ei ole aivan selvää eikä välttämättä määriteltävissäkään, mikä oikeastaan palvelee lukijaa kaikkein parhaiten, vieraannuttaminen vai kotouttaminen. Voidaan ajatella, että kun vieraannutetaan, käännös tuo lähikulttuurin lukijan luo mahdollisimman tarkkaan. Toinen näkökulma asiaan kuitenkin on, että kotoutettaessa teksti vastaa paremmin samalla kielellä kirjoitettuja tekstejä ja on siten sujuvaa. Kysymysmerkki on kuitenkin se, kuinka paljon vieraita elementtejä tekstissä siedetään. Tähän kysymykseen voivat vastata ainoastaan lukijan reaktiot, ja niiden mittaaminen empiirisesti on monella tapaa ongelmallista. (Eskola 2002: 14)

Kaunokirjallisia tekstejä tutkimuksessaan käsitellyt Gideon Toury (1980: 49) toteaa, että käännökset ovat ikään kuin kompromisseja kahden vaihtoehdon välillä. Vaihtoehdot ovat adekvaatti eli lähdetekstipainotteinen käännös, jossa on pyritty säilyttämään lähdekielen ja lähdetekstin rakenteet ja kulttuurinormit, ja kontekstitekstikeskeinen hyväksyttävä käännös, jossa kohdeteksti on asetettu kohdekielen ja -kulttuurin normeihin. Adekvaatti käännös on Touryn mukaan usein keinotekoisista käännöskieltä, jossa alkukielisen tekstin rakenteet ovat selkeästi säilyneet. Hyväksyttävä käännöskin voi olla äärimmäinen siinä mielessä, että siitä ei välity alkuperäistekstin näkökulma. Tällöin käännös ei enää heijastele alkuperäistekstiä, vaan on pikemminkin versio, joka on muodostettu lähdetekstistä. Tavanomaista on, että kääntäjä valitsee ratkaisun näiden ääripäiden väliltä.

3.1.2. Käännösten tutkimisesta

Käännöskielen pitäminen omana genrenään on melko uutta, eikä käännösteksteistä ole vielä olemassa paljon tutkimusta. Aiheesta on alettu puhua enenevässä määrin vasta viime vuosina. Tapa, jolla käännöstutkimuksessa tarkastellaan kääntämistä ja käännöstä, on kokenut suuria muutoksia. Käännöstutkimuksessa on esimerkiksi alettu korostaa enenevässä määrin tilannetta, kontekstia ja kulttuuria. Nykyisin käännöstutkimus on monitieteinen ala: siihen yhdistyvät lingvistiikan lisäksi monet alat, muun muassa pragmatiikka, psykologia, kirjallisuushistoria ja kulttuurintutkimus. 1970-luvulta lähtien tilaa sai suuntaus, jossa korostettiin kohdetekstiä. Aiemmin, kun painotettiin lähdetekstin merkitystä, keskeiseen asemaan nostettiin lähdetekstiin liittyvä uskollisuus ja vastaavuus, joita pidettiin ”hyvän käännöksen” tunnusmerkkeinä. (Eskola 2002: 18–19).

Käännöstutkimuksessa tarkastelleen käännösprosessia tapahtumana sekä tämän prosessin tulosta, käännöstekstejä (Hiirikoski 2004: 34). Melko usein on niin, että käännössuomen ja alkuperäissuomen vertailu muuttuu lähinnä poikkeamien ja jopa virheiden kaivelemiseksi, ja pohditaan, tuntuuko käännössuomi jotenkin oudolta ja ”epäsuomalaiselta”. Jantusen ja Eskolan (2002: 184–185) mukaan käännössuomen tutkimuksessa ollaan kuitenkin siirtymässä siihen, että tarkastellaan, millaista käännössuomi oikeastaan on, eikä tiettyjä käännöskielen ominaispiirteitä pidetä enää varsinaisesti virheinä. Lähdekielen vaikutuksesta käännöksessä on puhuttu interferenssinä, jolla tarkoitetaan lähdekielen aiheuttamaa ”häiriötä” käännöksessä. (Jantunen & Eskola 2002: 184–185) Eskola (2002: 2) arvelee, että yksi syy käännösteksteihin kohdistuvaan varautuneeseen suhtautumiseen on, että kääntäjää pidetään arvostelijoiden taholta kokemattomana ja huolimattomana.

Käännöksiä on joidenkin kielentutkijoiden taholta arvosteltu aikaisemmin jopa ”arvottomiksi tutkimuskohteiksi”. Eskola (2002) siteeraa väitöskirjassaan Larjavaaraa, joka on artikkelissaan (1992: 126) todennut, että käännökset ovat hyvin usein ”sävyiltään, hengeltään ja syntaktis-tekstuaalisilta rakenteiltaan kääntämättömäksi jääneiden ja siksi vaikeaselkoisen, nykysuomen tarpeisiin kelpaamattoman kielen tulvaa”. Eskola itse toteaa väitöskirjassaan suopeammin, että ”(a)jatus käännöskielen lainalaisuuksista lähtee oletuksesta, että nimenomaan ’jokin käännösprosessissa’ vaikuttaa niin, että käännökset ovat taipuvaisia sisältämään omia erityispiirteitä sekä rajatuissa paikallisissa olosuhteissa että universaalisti kaikessa kääntämisessä”. Sitä, mikä tämä ”jokin” on, emme Eskolan mukaan tiedä. Se saattaa liittyä kulttuuri- ja kielispesifeihin tekijöihin. Kääntäminen ei koskaan tapahdu tyhjiössä, Eskola muistuttaa. (Eskola 2002: 2, 48)

Käännöskielen tutkimuksessa on keskitytty paljon niin sanottujen käännösuniversaalien tutkimukseen. Käännösuniversaaleilla tarkoitetaan sellaisia oletettuja kielen piirteitä, jotka ovat

tyypillisiä käännöstekstien ilmauksille mutta eivät alkutekstisille ilmauksille. Nämä käännösuniversaalit eivät myöskään ole syntyneet minkään yksittäisen kielen vaikutuksen seurauksena. (Jantunen 2004: 45) Eskola (2002: 45) tiivistää asian niin, että universaalipiirteet ovat tiettyjä lainalaisuuksia, joita ilmenee käännöksissä riippumatta ajasta tai siitä, mistä kielestä käännetään.

Suomessa sellainen käännösten tutkimus, jossa hyödynnettiin korpuksia, alkoi oikeastaan vasta Anna Maurasen projektin (1998, 2000) myötä. Tätä merkittävää tutkimusta käännöskielestä ja käännösuniversaaleja on tehty Joensuun yliopistossa, tässä Maurasen johtamassa projektissa. Tätä projektia varten koottiin Käännössuomen korpus, joka sisälsi ensimmäisenä maassamme sähköistä tutkimusaineistoa ja suomennoksia sekä niiden alkuperäistekstejä. Aineisto sisältää myös muita kuin indoeurooppalaisia kieliä, mikä on merkillepantavaa siksi, että aiemmin käännöstutkimuksessa käytetyt korpuksot ovat sisältäneet pääasiassa englanninkielisiä tekstejä. Englanninkielisten tekstien hallinnan seurauksena tutkimukset ovatkin keskittyneet pääasiassa englannin ja jonkin indoeurooppalaisen kielen välisiin käännöksiin. (Jantunen & Eskola 2002: 186)

Maurasen projekti on poikunut Sari Eskolan (2002) ja Jarmo Jantusen (2004) väitöskirjat. (Tommola 2005: 104) Eskolan väitöskirja (2002) käsitteli syntetisoivia rakenteita käännössuomessa. Jantunen on väitöskirjassaan (2004) tarkastellut synonymiaa ja käännössuomea. Tavoitteenaan hänellä oli vertailla keskenään käännössuomen sanaston kontekstuaalisia piirteitä alkuperäissuomen ominaisuuksiin. Nämä tutkimukset esittelen tarkemmin seuraavassa luvussa, luvussa 3.2.

Jantunen toteaa väitöskirjassaan loppukatsauksessa, että kielitieteessä olisi ensiarvoisen tärkeää tarttua tutkimusaiheeseen siitä, miten tietyt käännöskielen piirteet, esimerkiksi käännöskielessä esiintyvät yksinkertaistukset, eksplisiittisyys ja konventionaalisuus, ovat mahdollisesti vaikuttaneet suomen kirjakielen kehitykseen. Tällainen tutkimus voisi hänen mukaansa tuoda uusia näkökulmia myös suomen kielen kuvaukseen. Suomennosten piirteitä tulisi myös tarkastella suhteessa muihin suomalaisiin kirjallisiin ja kielellisiin systeemeihin, eikä pelkästään lähdetekstin kautta, sillä on mahdollista, että käännökset vaikuttavat myös niihin. (Jantunen 2004: 45, 226)

3.2. Aiempaa tutkimusta käännössuomen erityispiirteistä

Tässä alaluvussa esittelen joitakin tutkimuksia käännössuomen erityispiirteistä. Voidaan eri lähteiden pohjalta todeta, että alun perin suomeksi kirjoitettujen tekstien ja suomeksi toisesta kielestä

käännettyjen tekstien välillä on jonkin verran eroja esimerkiksi lauserakenteissa ja sanaston monipuolisuudessa.

Eräs käännosteksteistä havaittu systemaattisesti toistuva seikka on, että käänöksissä esiintyy yksinkertaisempia lauserakenteita, kun vertaa alun perin suomeksi kirjoitettuihin teksteihin. Kaunokirjallisuuden käännosten suhteen on todettu, että käännettyissä kaunokirjallisissa teoksissa on alun perin suomeksi kirjoitettuihin kaunokirjallisiin teoksiin verrattuna vähemmän kielen variaatioita ja enemmän normitetun kirjakielen mukaisia muotoja, vaikka alun perin suomeksi kirjoitettu kaunokirjallisuus sisältää joskus paljonkin puhekielisyyskäytäntöjä. (Hiidenmaa 2003: 102) Palomäki toteaa tähän (2004: 29), ettei yksinkertaistetussa kielessä ole sinänsä mitään pahaa silloin, kun kääntäjä on tehnyt ratkaisut harkiten eikä laiskuuttaan, ja kun kääntäjä pystyy perustelemaan tekemänsä ratkaisut.

Lauserakenteiden kääntymistä vieraasta kielestä suomen kieleen on tarkemmin tarkastellut aiemmin mainitussa väitöskirjassaan Eskola (2002). Hänen tutkimuksessaan tarkastelun kohteena oli se, miten suomennettu nykykirjallisuus eroaa lauserakenteiltaan kotimaisesta kirjallisuudesta. Vieraat kielet, joista kaunokirjallisuutta on käännetty, ovat Eskolan tutkimuksessa olleet englantia ja venäjää, ja syntetisoivat rakenteet, joita Eskola on analysoinut, ovat olleet referatiivirakenne (*näin hänen tulevan*), temporaalirakenne (*tullessaan kotiin*), finaalityyppinen rakenne (*ehtiäkseni ajoissa*), pitkät partisiippiattribuuttirakenteet (*kauniisti viulua soittava tyttö*), agenttipartisiipit (*veistämani vene*) ja niin sanotut lauseenvastikemaiset komitatiivit (*tyttö kiharine hiuksineen*). Nämä rakenteet Eskola on valinnut siksi, että ne edustavat hänen nähdäkseen sivulauseella korvattavia rakenteita. Aineistonaan hänellä on ollut englannista ja venäjämästä suomeen käännettyä kaunokirjallisuutta sekä kotimaista, suomeksi kirjoitettua kirjallisuutta, ja hänen kokoamansa Kaunokirjallinen verrannollinen korpus on Käännyssuomen korpuksen (Mauranen 1998, 2000) osakorpus. (Eskola 2005: 225)

Jarmo Jantunen ja Sari Eskolan kirjoittamassa artikkelissa (2002) todetaan seuraavasti:

Etenkin lauseenvastikkeiden käyttöä koskevat tulokset osoittavat, että kohdekielen omat ainekset ovat taipuvaisia aliedustumaan silloin, kun lähdekielen systeemissä ei ole vastaavaa rakennetta, ja toisaalta sellaiset rakenteet, joille on olemassa lähdekielessä selvä, yksiselitteinen vastine, ovat taipuvaisia yliedustumaan käänöksissä lähdekielen antaman stimuluksen vuoksi.

Jantunen ja Eskola toteavat, että tämä tukee vahvasti aiempia tutkimustuloksia, mutta muistuttavat, että kyse on edelleen hypoteesista, jota tulisi testata useilla erilaisilla korpuksilla erilaisia näkökulmia käyttäen. (Jantunen & Eskola 2002: 202)

Eskolan väitöskirjatutkimus (2002) osoittaa, että käännosteksteissä tekstin pintarakenne sekä lauserakenteet ovat muuttuneet. Eskola toteaa tutkimuksen tuloksena, että käännosteksteissä käytetään referatiivirakennetta jopa silmiinpistävän vähän, kun vertauskohteena on referatiivirakenteen käyttö alun perin suomeksi kirjoitetussa tekstissä. Temporaalirakennetta taas käytetään käännosteksteissä selvästi enemmän kuin alkuperäissuomeksi kirjoitetuissa teksteissä, eikä eroa ollut siinä suhteessa, oliko teksti käännetty englannista vai venäjältä. Sen sijaan finaalarakenne oli käännosteksteissä harvinaisempi kuin alun perin suomeksi kirjoitetuissa teksteissä. Myös partisiippiattribuuttirakenteita käännosteksteissä oli vähän, etenkin silloin, kun kyseessä oli venäjältä suomeen käännetty teksti. Tämä oli Eskolan odotusten vastaista. Komitatiivia esiintyi käännosteksteissä enemmän kuin alun perin suomeksi kirjoitetuissa teksteissä. (Eskola 2005: 226–238)

Jarmo Jantusella oli väitöskirjassaan (2004) kaksi tavoitetta: tarkastella, miten synonyymiset ilmaukset eroavat toisistaan, kun niitä tarkastellaan lähemmässä tekstiyhteydessä, ja verrata keskenään käännostuomen sanaston kontekstuaalisia ominaispiirteitä alkuperäissuomen vastaaviin ominaispiirteisiin. Tarkastelussa oli kolme synonyymistä astemääritettä: *hyvin*, *kovin* ja *oikein*. Näistä hän totesi muun muassa, että *kovin* on vahvasti kieltöakuinen astemäärite, *oikein* taas myöntöakuinen, ja *oikein* esiintyy kaunokirjallisissa teksteissä usein repliikeissä. (Jantunen 2004: 220 – 221)

Sanastoa puolestaan on tutkinut Sampo Nevalainen (2005). Hän on tarkastellut tutkimuksessaan sanastosta muun muassa yleisimpien sanojen osuutta kaikista sanoista, sanojen pituuksia, sanaston yhteneväisyyttä sekä niin sanottuja avain-avainsanoja, jotka ovat sellaisia sanoja, jotka esiintyvät avainsanana useammassa kuin yhdessä tekstinäytteessä. Hän esittää tutkimusta käsittelevässä artikkelissaan, että käännostkieltä on syytetty yksinkertaistumisesta, johon syinä ovat saattaneet olla kääntäjän haluttomuus käyttää leimallista sanastoa, kuten uudissanoja, ja valita käännostvastineeksi jokin yläkäsite. Nevalaisen mukaan määrällisiä eroja sanaston käytössä tuskin huomaa, kun käännostä luetaan, mutta määrälliset erot voivat olla mukana luomassa sitä kokonaiskuvaa, joka saa käännostet vaikuttamaan nimenomaan käännosteksteiltä. (Nevalainen 2005: 142–143, 156) Sanaston yksinkertaistumista käännostkielessä tarkasteli myös Tommola tutkimuksessaan 2005.

4. Saksan *an*-preposition suomenkieliset käännösvastineet ajan ja paikan ilmauksissa

Seuraavaksi esittelen tutkimuksen tuloksia. Suluissa olen ilmoittanut, miltä sivulta mikin esimerkki löytyy. Alkuteoksesta käytän lyhennettä GGG (”Gehen, ging, gegangen”) ja käännöksestä lyhennettä MMM (”Mennä, meni, mennyt”). Olen lihavoinut virkkeistä sekä *an*-ilmaukset että niiden käännösvastineet niissä tapauksissa, joissa käännösvastine on ollut yksinkertaisesti osoitettavissa. Esimerkkivirkkeitä on myös ollut myös tarpeen katkaista niiltä osin kuin se on ollut mahdollista, sillä Erpenbeckin virkkeet ovat tavallisesti hyvin pitkiä ja polveilevia.

An-preposition monikäyttöisyys kävi ilmi luvussa 2. Preposition monikäyttöisyydestä huolimatta nuo moninaiset tavat kääntää nämä prepositioilmaukset eivät vastanneet odotuksia. Yhteensä ajan tai paikan ilmauksen sisältäviä *an*-ilmauksia löytyi aineistosta 268 kappaletta. Ajanilmausten ja paikanilmausten määrät menivät lähes tasan: ajanilmauksia oli 135, paikanilmauksia 133 kappaletta.

Seuraavaksi, luvussa 4.1. esittelen ajanilmausten käännösvastineet sekä sijamuodot ja adpositiorakenteet, joita käyttäen *an*-ilmaukset on käännetty, luvussa 4.2. puolestaan paikanilmausten käännösvastineet ja näissä käytetyt sijamuoto- ja adpositiorakenteet. Luvussa 4.3. teen tarkempaa erittelyä siitä, miten säännöllisesti *an*-preposition sisältävät ajan ja paikan ilmaukset ja niiden käännösvastineet noudattelevat vaihtoprepositioiden perussääntöä.

4.1. *An* ja ajanilmaukset

4.1.1. *An* ja erilaisten ajanilmausten käännösvastineet

Ajanilmauksia oli aineistossa siis 135 kappaletta. Ajanilmausten suuren määrän selittää paitsi *an*-preposition vakiintuneisuus ajanilmausten kuten viikonpäiväilmausten yhteydessä myös mahdollisesti se, että Erpenbeckin vähäeleiselle tyylille on ominaista ilmaista ajankohta tarkasti hänen kuvatessaan henkilöiden arkea. Luvut alkavat usein ajanilmauksella, ja dialogia käydään useinkin siitä, mitä minäkin päivänä tapahtuu. Esimerkiksi alkuteoksessa sivulla 62 luetellaan perätysten useita viikonpäiviä, joiden yhteydessä on *an*, kun henkilöt pyrkivät löytämään yhteisen sopivan ajankohdan.

Olen jaotellut aineistosta löytyneet ajanilmausten käänkösvastineet seitsemään ryhmään. Esittelen jaottelun taulukossa 3.

Taulukko 3. *An*-preposition sisältävät ajanilmaukset ja niiden käänkösvastineet ryhmittäin.

ryhmä	esiintymien lukumäärä	esimerkki alkuteoksesta	esimerkin käänkösvastine
vuorokaudenajat	36	<i>am Abend</i> (GGG s. 55)	<i>illalla</i> (MMM s. 68)
viikonpäivät	34	<i>am Montag</i> (GGG s. 77)	<i>maanantaina</i> MMM s. 62)
'millaisena päivänä'	22	<i>an windstillen Tagen</i> (GGG s. 17)	<i>tuulettomina päivinä</i> (MMM s. 19)
alkamista ja loppumista ilmaiseva lauseke	13	<i>am Ende</i> (GGG s. 132)	<i>lopulta</i> (MMM s. 109)
ajankohtaa ilmaiseva relatiivisivulause	6	<i>der Tag, an dem</i> (GGG s. 75)	<i>päivä, jolloin</i> (MMM s. 93)
päivämäärä	2	<i>am 1. Januar</i> (GGG s. 184)	<i>1. päivä tammikuuta</i> (MMM s. 221)
muut	22	<i>am Wochenende</i> (GGG s. 55)	<i>viikonloppuna</i> (MMM s. 68)

Olen tehnyt jaottelut alkuperäistekstin mukaan. Mikäli jaottelun olisi tehnyt käänkösvastineiden perusteella, olisi se joiltain osin erilainen. Esimerkiksi ilmaus *kuolleiden muistopäivänä* (esimerkiksi MMM s. 247) lukeutuisi käänkösvastineen muodon perusteella 'millaisena päivänä' -ilmauksiin, mutta alkukielisessä tekstissä 'kuolleiden muistopäivä' on muodossa *Totensonntag* (esimerkiksi GGG s. 206), joka kirjaimellisesti merkitsee 'kuolleiden sunnuntaita' ja lukeutuu siksi viikonpäiväilmauksiin. Rajatapauksiin kuuluu tapaus *illan uutisissa* (MMM s. 61). Alkuperäistekstissä lause kuuluu *Am Abend heißt es in den Nachrichten* – (GGG s. 50). Tämä ilmaus lukeutuu vuorokaudenajanilmauksiin, koska sananmukainen käänkö lauseelle olisi kutakuinkin 'illalla uutisissa sanotaan –'. Aivan oma tapauksensa oli alkutekstin ilmaus *am Abend von Eid*

Mubarak (GGG s. 113), jonka käännösvastineessa mainittiin juhla *id al-fitr* mutta jossa ei ollut lainkaan ajanilmausta. Tämä ilmaus on kuitenkin lukeutunut vuorokaudenaikoihin, perusteluna alkutekstissä ollut ajanilmaus.

Muut-kategoriaan sisältyvät ilmaukset ovat sellaisia, joita ei ollut mielekäästä luokitella toisin tai joista ei olisi ollut mahdollistakaan muodostaa omaa ryhmäänsä.

Vuorokaudenilmauksista tyypillisimpiä olivat esimerkiksi *am Nachmittag* (GGG s. 19), *iltapäivällä* (MMM s. 21) ja *am Abend* (GGG s. 55), *illalla* (MMM s. 68). Esimerkiksi *am Nachmittag* esiintyi neljästi ja kääntyi joka kerta muotoon *iltapäivällä*, *am Abend* taas kääntyi pääasiassa muotoon *illalla* mutta kerran toistuvuutta ilmaisevaan muotoon *iltaisin* (MMM s. 401, GGG s. 337). *Am Abend des 23.* (GGG s. 231) oli käännöksessä muodossa *aatonaattona* (MMM s. 277).

Am Morgen esiintyi useissa tapauksissa muodossa *aamulla* (GGG, esimerkiksi s. 282 ja käännösvastine MMM, esimerkki sivulta s. 337). *Vormittag*, joka tarkemmin ottaen on suomeksi 'aamupäivä', on kahteen otteeseen käännetty *aamuksi*. Esimerkiksi *an so einem Vormittag* (GGG s. 215) on käännöksessä muodossa *näin aamulla* (MMM s. 258). Saksankielisen painoksen sivulla 315 ollut ilmaus *am nächsten Vormittag* on suomenkielisen painoksen sivulla 375 muodossa *seuraavana aamuna*. Kirjaimellinen muoto olisi *seuraavana aamupäivänä*, joka kuitenkin on käytössä melko harvinainen. Myös *am Vormittag des 24.* (GGG s. 232) on kääntynyt aamuksi, tarkalleen muotoon *jouluaattoaamuna* (MMM s. 278), sen sijaan, että puhuttaisiin aamupäivästä.

Koko virke, jossa lauseke *an so einem Vormittag* (GGG s. 215) esiintyy, kuuluu seuraavasti:

(12) *Der Tag ist noch jung an so einem Vormittag, und wenn man nicht die Hälfte davon verschläft, kann er sehr lang sein.* (GGG s. 215)
Päivä on vielä nuori näin aamulla, ja mikäli ei satu nukkumaan puolta siitä, se saattaa olla kovinkin pitkä. (MMM s. 258)

Adverbi *näin* ilmaisee lauseessa sitä, että päivä on nuori vielä tällaisena tietynlaisena aamuna. *Näin* voidaan nähdä ilmaisemassa suomeksi (*an*) *so einem* -kokonaisuutta.

Toistuvuutta on ilmaistu käännöksessä *iltaisin* (MMM s. 401), alkutekstissä *am Abend* (GGG s. 337). Vaikka suora käännös ilmaukselle *am Abend* olisi *illalla*, kääntäjä on tehnyt toisenlaisen käännösratkaisun. Koko virke kuuluu näin:

(13) *Am Abend kommen alle in Richards Küche wieder zusammen, wenn das Essen, das Ithemba gekocht hat, auf dem Tisch steht.* (GGG s. 337)

Ittaisin kokoonnutaan Richardin keittiöön heti kun Ithemban valmistama ruoka on pöydässä.
(MMM s. 401)

Luultavasti tulkintaan toistuvuudesta on ohjannut sana *wieder*, jonka merkitys on 'jälleen'. 'Jälleen'-merkityksistä sanaahan virkkeessä ei suoraan ole, vaan tapahtuman toistuvuus on ilmaistu toisin. Muita vuorokaudenajan ilmauksia, joissa olisi esiintynyt tapahtumien toistuvuutta, aineistossa ei ollut.

Viikonpäiväilmausten suuri määrä oli ennakoimatonta, vaikka *an* onkin vakiintunut viikonpäivien yhteydessä. Kuten edellä mainitsin, viikonpäiväilmausten suurta määrää selittänee Erpenbeckin tyyli. Viikonpäiväilmaukset noudattivat selkeää kaavaa: niiden yhteydessä oli *an*-preposition ja datiiivimuotoisen *dem*-artikkelin sulauma *am* sekä kyseinen viikonpäivä. Poikkeuksia tästä ei ollut, vaan *am Montag* (GGG, esimerkiksi s. 130) oli aina käänntynyt muotoon *maanantaina* (MMM, esimerkki sivulta 158). Kolmesti aineistossa esiintyi ilmaus *am Totensonntag* (GGG s. 206, 207 ja 208), joka kirjaimellisesti tarkoittaa siis 'kuolleiden sunnuntaita' ja joista jokaisen kääntäjä on kääntänyt muotoon *kuolleiden muistopäivänä* (MMM s. 246, 247 ja 249). Käännösvastine selittyy sillä, että Suomessa 'kuolleiden sunnuntaita' ei tunneta, ja 'kuolleiden muistopäivä' on nimityksenä yleispätevämpi.

Luvussa 2.1. mainitsin, että viikonpäivien yhteydessä käytetään normaalisti preposition *an* ja artikkelin *dem* yhteensulaumaa. Tämä ei toteudu ilmauksessa *an dem Montag*, joka esiintyy saksankielisessä painoksessa sivulla 335. Näin on muodostunut merkitysero *am Montag* -ilmauksen ja *an dem Montag* -ilmauksen välille. *An dem Montag* (GGG s. 335) on käänntynyt muotoon *sinä maanantaina* (MMM s. 389). *Am Montag* käänntyisi yksinkertaistetusti suomeen muodossa *maanantaina*, joten merkitys on eri. Kahdesti aineistossa oli myös sellainen viikonpäiväilmaus, jolla kuvattiin ajankohdan toistuvuutta. Nämä olivat *an den Sonntagen* (GGG s. 32) ja *an jedem Sonntag* (GGG s. 43). Niistä kummankin käännösvastine oli *sunnuntaisin* (MMM s. 40 ja 53). Ensimmäisessä esimerkissä toistuvuutta ilmaisevaan käännösvastineeseen on ohjannut datiiivimuotoinen *den*-artikkeli, jälkimmäisessä sanan *jeden* datiiivimuoto *jedem*, jonka merkitys on suurin piirtein 'jokainen'.

Muihin kuin vuorokaudenaika- ja viikonpäiväilmauksiin kuuluvat 'millaisena päivänä' -tyyppiset ilmaukset. Nämä ilmaukset sisälsivät adjektiiviattribuutin ja pääsanana *päivä*. Tällaisia 'millaisena päivänä' -merkitystä ilmaisevia kielenaineiksia olivat esimerkiksi *an windstillen Tagen* (GGG s. 17), käännöksessä *tuulettomina päivinä* (MMM s. 19) ja *an einem sonnigen Herbsttag* (GGG s. 122), *aurinkoisena syyspäivänä* (MMM s. 148).

(14) *Und so fährt Richard an einem grauen Berliner Tag Mitte Januar, 3000 Euro in Hunderster-Scheinen in die Innentasche seines Wintermantels gesteckt, mit der S-Bahn hinein in die Stadt* – (GGG s. 278)

Eräänä harmaana berliiniläisenä talvipäivänä tammikuun puolessa välissä Richard matkustaa kaupunkijunalla keskustaan, hän on sujauttanut kolmetuhatta euroa sadan euron seteleinä talvitakkinsa povitaskuun – (MMM s. 333)

'Millaisena päivänä' -ilmauksiin lukeutuvat mukaan *am nächsten Tag* -ilmaukset (esimerkiksi GGG s. 29), joita esiintyi aineistossa viidesti. Nämä ilmaukset olivat kääntyneet suomeen yhtä poikkeusta lukuun ottamatta aina muotoon *seuraavana päivänä*. Tämä poikkeus oli saksankielisen painoksen sivulla 64 ja kääntynyt muotoon *viikon päästä* (MMM s. 79). Tämä on huomiota herättävä käännösratkaisu, sillä kirjaimellisesti ilmauksen *am nächsten Tag* merkitys olisi juuri 'seuraavana päivänä'. Tapaus on mahdollista tulkita jonkinasteiseksi käännösvirheeksi, mutta toki on myös mahdollista, että kyseessä on kääntäjän tapahtumien kulusta tekemä tulkinta.

Joissakin 'millaisena päivänä' -kategoriaan lukeutuneissa ilmauksissa esiintyi järjestysluku. Tällaisia ilmauksia aineistossa oli neljä, joista kolme esiintyy seuraavassa esimerkissä.

(15) *Am ersten Tag kam niemand, um das Pulver zu kaufen. Auch nicht am zweiten. Und auch nicht am dritten.* (GGG s. 142–143)

Ensimmäisenä päivänä kukaan ei tullut ostamaan jauhetta. Eikä toisenakaan. Eikä myöskään kolmantena. (MMM s. 172)

Ilmaus *am Vortag* (GGG s. 339) on kääntynyt muotoon *edellisenä päivänä* (MMM s. 403). Alkutekstin muoto ei sisällä adjektiiviattribuuttia mutta käännösvastine sisältää. Ilmaus *an diesem Novembertag* (GGG s. 177) oli puolestaan kääntynyt muotoon *tuona marraskuisena päivänä* (MMM s. 213), jossa substantiivi *November* onkin käännöksessä muuttunut adjektiiviksi, joka on *marraskuinen*.

An esiintyi useissa sellaisissa lausekkeissa, joihin sisältyi alkamista tai loppumista ilmaiseva substantiivi. Tällaisia ilmauksia oli yhteensä 13. Erilaisia alkamista ja loppumista ilmaisevia lausekkeita olivat muiden muassa seuraavat: *am Anfang* (GGG s. 129), *am Beginn* (GGG s. 50), *am Ende* (GGG s. 109) ja *am Schluss* (GGG s. 90). Näissä lausekkeissa ja niiden käännösvastineissa merkityksen muodostavat ne substantiivit, joiden kanssa *an*-prepositiota on käytetty. Alkamista ja loppumista ilmaisevien lausekkeiden käännösratkaisuissa huomiota herätti eniten se, että näissä käännösvastineissa esiintyi useita eri sijamuotoja. Näitä sijamuotoja erittelen tarkemmin alaluvussa

4.1.2. Yksittäinen huomiota herättänyt käännösratkaisu oli *am Ende* -ilmauksen (GGG s. 142) kääntymisen muotoon *lopputuloksena* (MMM s. 171). Tämän kohdan esittelen esimerkissä 16.

(16) *Am Ende ist es ein schwarzes Pulver.* (GGG s. 142)
Lopputuloksena saadaan mustaa jauhetta. (MMM s. 171)

Kohtauksessa kuvataan prosessia, jonka aikana jauhetaan hedelmän siemenistä jauhetta. Luultavasti ilmauksen *am Ende* kääntymisen muotoon *lopputuloksena* selittää se, että kääntäjällä on ollut pyrkimyksenä tuottaa mahdollisimman selkeä ilmaus. Hän on myös valinnut kirjaimellista käännoästä hieman vapaamman tavan ilmaista alkutekstin sisältö.

Am Anfang -ilmauksen käännoäsvastine oli kerran aineistossa myös muodossa *ensin* (GGG s. 236, MMM s. 283). Muiden alkamista ja loppumista ilmaisevien ilmausten käännoäsvastineissa esiintyi substantiivi *alku* tai *loppu*.

Kuusi kertaa *an* esiintyy ajankohtaa ilmaisevassa sivulauseessa. Havainnollistan tällaista esiintymää esimerkillä (17):

(17) *Ich traf genau an dem Tag ein, an dem die Totenfeier für meinen Vater stattfanden.* (GGG s. 138)
Saavuvin perille juuri sinä päivänä, jona isäni muistijuhlat järjestettiin. (MMM s. 167)

Näissä tapauksissa *an*-ilmauksen rooli sivulauseessa on osoittaa ajankohtaa, jona jokin asia tapahtuu. Edellä esitettyssä esimerkissä 17 sekä eräässä toisessa tapauksessa on käytetty käännoäksessä relatiivipronominia *joka*. *Joka*-pronominin käyttö lienee tällaisten virkkeiden yhteydessä yleisintä ja luontevaa, sillä se on saksan relatiivirakenteen tavanomainen käännoäsvastine. Kääntäjän tekemät ratkaisut kuitenkin osoittavat, että muitakin vaihtoehtoja on: seuraavissa esimerkeissä rakenne *an dem* on käännetty siten, että on käytetty ajan adverbia *jolloin* ja konjunktioita *kun*.

(18) *Der erste Tag meines Lebens, sagt Awad, was zugleich der Tag, an dem ich meine Mutter verlor.* (GGG s. 75)
Elämäni ensimmäinen päivä, Awad sanoo, oli samalla päivä, jolloin menetin äitini. (MMM s. 93)

(19) *Der ältere Herr hat an dem Tag, an dem Awads Vater erschlagen oder erschossen wurde, gelebt und lebt noch immer.* (GGG s. 168)

*Vanhempi herra on elänyt **sinä päivänä**, kun Awadia hakattiin ja ammuttiin, ja elää nytkin.*
(MMM s. 200)

Konjunktio *kun* esiintyi *an dem* -rakenteen käännösvastineena kuudesta tapauksesta kolmessa.

Päivämääräilmaukset muodostivat pienimmän kategorian. Näitä ilmauksia oli kaksi.

- (20) *am 1. Januar* (GGG s. 184)
tammikuun ensimmäinen päivä (MMM s. 221)
(21) *am 1. Januar* (GGG s. 248)
1. päivä tammikuuta (MMM s. 298)

Kuten esimerkeistä 20 ja 21 voi panna merkille, alkuperäistekstissä päivämäärät ovat molemmat muotoa *am 1. Januar*, mutta niiden käännösvastineissa on variaatiota. Ilmauksista ei kuitenkaan voi tehdä minkäänlaisia johtopäätöksiä niiden vähyyden vuoksi.

Muihin ajanilmauksiin lukeutuu esimerkiksi *am Wochenende* (GGG s. 55), *viikonloppuna* (MMM s. 68) ja *an diesem Tag* (GGG s. 202), *tuona päivänä* (MMM s. 241). Niinkin tavanomainen ilmaus kuin *tänään* (MMM s. 32) aineistosta löytyy. Tämä adverbti on muodossa *am heutigen Tag* (GGG s. 26). Tavallisemmin saksan kielellä ilmaistaan adverbia *tänään* kuitenkin sanalla *heute*, ja *am heutigen Tag* on harvinaisempi (ks. esimerkiksi Duden.de). Muihin ajanilmauksiin luin myös ilmaukset *an einem Tag* (GGG s. 69) ja *an dem Tag* (GGG s. 10), jotka olivat kääntyneet muotoon *päivässä* (MMM s. 85) ja *sinä päivänä* (MMM s. 12). *Päivässä*-ilmauksen sisältävässä virkkeessä puhutaan siitä, miten maja rakennetaan yhden päivän aikana. *Sinä päivänä* -ilmauksen vastineessa *an dem* osoittaa, että kyse on jostakin tietystä päivästä. Jos *an dem* olisi sulautunut muotoon *am*, tiettyyden ilmaus puuttuisi ja käännöskin olisi luultavasti eri.

Vaikeasti luokiteltava oli myös ilmaus *am XXX* (GGG s. 206), jolla on ilmaistu, että henkilöiden on saavuttava paikalle tietynä päivänä, jota Richard ei tarkalleen muista – siksi X:t. Käännösvastine tälle on ollut *XX.XX* (MMM s. 246), jossa pistettä ennen olevien X:ien voisi tulkita ilmaisevan päivää ja pisteen jälkeisten kuukautta. Muihin lukeutui myös idiomi *nur an nur* (GGG s. 15), käännöksessä *tästä lähtien* (MMM s. 16). Lisäksi kategoria muut sisälsi ilmauksen *20 Euro am Tag* (GGG s. 295), joka oli kääntynyt muotoon *kaksikymmentä euroa päivä*. Muu mahdollinen käännös olisi ollut 'kaksikymmentä euroa päivässä'.

Muut ajanilmaukset -kategoriaan lasketut ilmaukset eivät sisältäneet huomiota herättäviä käännösratkaisuja.

4.1.2. Ajanilmausten käännösvastineissa käytetyt sijamuodot

Yleisin ajanilmausten käännösvastineissa käytetty sijamuoto oli essiivi. Essiiviä esiintyi etenkin viikonpäiväilmausten yhteydessä, ja 'millaisena päivänä' -ilmauksista jokainen oli essiivissä. Ajanilmausten käännösvastineissa essiivi esiintyi yhteensä jopa 84 tapauksessa. Essiivi on abstrakti paikallissija, jolla ilmaistaan usein olotilaa (Alho & Kauppinen 2009 s. 46).

Essiivin käytössä viikonpäiväilmausten yhteydessä ei juuri ollut merkillepantavaa, vaan ilmaus *am Montag* (esimerkiksi GGG s. 62) oli aina muodossa *maanantaina* (esimerkki MMM s. 77), *am Dienstag* (GGG s. 62) muodossa *tiistaina* (esimerkki MMM s. 77) ja niin edelleen. Poikkeusta ei tehnyt myöskään ilmaus, jossa prepositio *an* ja artikkeli *dem* eivät olleet sulautuneet (*an dem Montag*, GGG s. 327), vaan senkin käännösvastine oli essiivissä (*sinä maanantaina*, MMM s. 389). Myös 'millaisena päivänä' -ilmausten essiivimuotoiset käännösvastineet olivat odotuksenmukaisia, eikä niille ylipäätään helposti löydy vaihtoehtoja.

Essiiviä esiintyi myös ajanilmauksissa, jotka olin lukenut kategoriaan muut. Näihin lukeutui esimerkiksi käännösvastine *viikonloppuna* (MMM s. 68), joka oli alkutekstissä muodossa *am Wochenende* (GGG s. 55). Adverbiin *tänään* essiivi on sulautunut, joten sija ei ole enää niin helposti hahmotettavissa. Käännöstekstissä käännösvastine *tänään* esiintyi sivulla 32. Alkutekstin vastine adverbille *tänään* oli *am heutigen Tag* (GGG s. 26).

Myös vuorokaudenaikojen yhteydessä essiiviä esiintyi paikoin, esimerkiksi käännösvastineessa *seuraavana aamuna* (MMM s. 341), alkutekstissä *am nächsten Morgen* (GGG s. 285), tai käännösvastineessa *eräänä aamuna* (MMM s. 55), alkutekstissä *an diesem Morgen* (GGG s. 45). Essiivimuotoisista vuorokaudenaikailmauksista jokainen sisälsi jonkinlaisen attribuutin.

Essiivin jälkeen yleisin sijamuoto ajanilmausten yhteydessä oli adessiivi. Myös adessiivi on olosija, ja sen tunnus on *-lla* (Alho & Kauppinen 2009 s. 47). Adessiivimuotoisia ilmauksia aineiston käännösvastineissa oli yhteensä 25. Näitä esiintyi erityisesti vuorokaudenaikojen yhteydessä. Tällaisia ilmauksia olivat tyypillisesti esimerkiksi *aamulla* ja *illalla* (*aamulla* esimerkiksi MMM s. 337 ja *illalla* esimerkiksi MMM s. 197), alkuteoksessa *am Morgen* (esimerkki GGG s. 282) ja *am Abend* (esimerkki GGG s. 322). Vuorokaudenajanilmaukset ja niidenkään sijat eivät herättäneet huomiota, ja sija oli usein adessiivi riippumatta esimerkiksi siitä, mistä vuorokaudenajasta oli kysymys.

Vuorokaudenaikojen lisäksi adessiivia esiintyi sellaisten ajanilmausten yhteydessä, joilla ilmaistiin alkamista ja loppumista. Näitä olivat *lopuillaan* (MMM s. 110), alkutekstissä *am Schluss* (GGG s. 90), ja *sodan lopulla* (MMM s. 111), alkutekstissä *am Ende des Krieges* (GGG s. 91).

Yleisimpiä sijoja ajanilmausten käännösvastineiden yhteydessä olivat siis ylivoimaisesti muita useammin esiintynyt essiivi ja essiivin jälkeen adessiivi. Muiden sijojen käyttö oli marginaalisempaa. Yksi näistä sijoista oli nominatiivi. Nominatiivi lukeutuu kategoriaan, jota kutsutaan kieliopillisiksi sijoiksi, eikä sillä ole yksikössä omaa päätettä (Alho & Kauppinen 2009 s. 46). Nominatiivimuotoisia ilmauksia aineistossa oli neljä. Yksi näistä oli *am XXX* (GGG s. 205). Käännösvastineessa koko lause kuului seuraavasti: *teitä pyydetään esittämään tämä paperi ja saapumaan XX. XX kello XXX – –* (MMM s. 246). X-kirjaimilla ilmaistaan päivämäärää, jota Richard ei tarkalleen muista. Toinen nominatiivimuotoinen käännösvastine oli käännösvastine *kaksikymmentä euroa päivä* (MMM s. 352), alkutekstissä *20 Euro am Tag* (GGG s. 295). Myös aineiston molemmat päivämääräilmaukset olivat nominatiivissa. Kummankin päivämääräilmauksen (luvun 4.1.1. esimerkit 20 ja 21) kohdalla huomattavaa oli, ettei kumpikaan käännösvastineista ollut essiivissä, vaikka essiivin käyttö olisi myös ollut mahdollista. Suurempia johtopäätöksiä saksan päivämääräilmausten kääntymisestä suomeen vain kahden esimerkin otannalla ei kuitenkaan voi tehdä.

Inessiivi esiintyi kolmesti. Inessiivi on paikallissija, jonka tunnus on *-ssa* (Alho & Kauppinen 2009 s. 46). Kahdesti aineistossa esiintyi *päivä*-sanin inessiiviä muodossa *päivässä* (MMM s. 85 ja 351). Alkutekstin vastine kummassakin tapauksessa oli *an einem Tag* (GGG s. 69 ja 294). Seuraavassa esimerkissä inessiivillä ilmaistaan kestoa.

(22) *Drei Männer bauen an einem Tag so eine Hütte – –* (GGG s. 69)
Kolme miestä rakentaa tuollaisen majan päivässä – – (MMM s. 85)

Toisessa *päivässä*-ilmauksen sisältävässä virkkeessä ilmaistaan, että salissa pidetään kuusi luentoa päivän aikana eli inessiivimuotoinen lauseke kuvaa tietyn ajanjakson sisällä tapahtuvia asioita.

Kerran aineiston ajanilmausten käännösvastineiden yhteydessä esiintyneitä sijoja olivat elatiivi, ablatiivi ja translatiivi. Elatiivi ja ablatiivi ovat erosijoja, ja elatiivin tunnus on *-sta*, ablatiivin taas *-lta*. Translatiivi on abstrakti paikallissija, jonka tunnus on *-ksi*. (Alho & Kauppinen 2009 s. 47) Elatiivimuotoinen käännösvastine kuului vuorokaudenaikojen kategoriaan. Alkuteoksessa ilmaus oli *am frühsten Nachmittag erst* (GGG s. 314) ja sen käännösvastine *vasta alkuiltapäivästä* (MMM s. 374). Koko esimerkki, esimerkki 23, kuuluu seuraavasti:

(23) *Am frühen Nachmittag erst ruft er Detlef und Sylvia an, um zu erzählen, was ihm passiert ist.* (GGG, s. 314)
Vasta alkuiltapäivästä Richard soittaa Detlefille ja Sylvialle kertoakseen, mitä hänelle on tapahtunut. (MMM, s. 374)

Ablatiivi esiintyi seuraavassa esimerkissä, joka lukeutuu alkamista ja loppumista ilmaisevien ilmausten kategoriaan.

(24) *Am Ende hatte er 5 Frauen und 24 Kinder.* (GGG s. 132)
Lopulta hänellä oli viisi vaimoa ja kaksikymmentäneljä lasta. (MMM s. 109)

Myös translatiivi-ilmaus kuului alkamista ja loppumista ilmaisevien ilmausten kategoriaan. Tämän ilmauksen esitän esimerkissä 25.

(25) *Hier wollen sich also zwei einigen, die gleich am Anfang bekunden, dass sie sich einig sind.* (GGG s. 129)
Kaksi osapuolta haluaa siis sopiva, ja jo heti aluksi he ilmoittavat, että ovat sopineet asiasta yksimielisesti. (MMM s. 155–156)

Toisin kuin paikanilmausten yhteydessä, ajanilmausten yhteydessä ei esiintynyt suomen kielen adpositiorakenteita.

4.2. *An* ja paikanilmaukset

4.2.1. *An* ja erilaisten paikanilmausten käänkösvastineet

Paikanilmauksia aineistossa oli yhteensä 133 kappaletta. Paikanilmaukset olen jaotellut ryhmiin sen mukaan, ovatko ne olleet alkutekstissä akkusatiivissa vai datiivissa. Tällaista jakoa ei olisi ajanilmauksista voinut tehdä, sillä ajanilmaukset ovat aina datiivissa (ks. esimerkiksi Piitulainen ym. 1998: 214). Jakoa puoltaa se, että muotoperusteinen jako on selkeä ja yksiselitteinen, sekä se, että jako merkityksen perusteella olisi ollut vaikea ja epäselkeä, ehkä keinotekoinenkin.

Esitän jaon, esiintymien määrän sekä esimerkit taulukossa 4.

Taulukko 4. Paikanilmausten jaottelu.

Jaotteluperuste	Esiintymien lukumäärä	Esimerkki alkutekstistä	Alkutekstin esimerkin käänkösvastine
Datiivimuotoinen ilmaus	116	<i>an den Türen</i> (GGG s. 59)	<i>ovissa</i> (MMM s. 73)
Akkusatiivimuotoinen ilmaus	17	<i>an den Stränden Italiens</i> (GGG s. 206)	<i>Italian rannoille</i> (MMM s. 247)

Kuten oheisesta taulukosta voi panna merkille, dativimuotoisia ilmauksia esiintyi aineistossa runsaasti enemmän kuin akkusatiivimuotoisia. Käänkösvastineiden sijoissa oli nähtävillä selkeää johdonmukaisuutta siinä, että akkusatiivin sisältänyt alkuperäistekstin lause oli kääntynyt suomeen niin, että käänkösvastineessa oli suuntasija, kun taas dativivin sisältänyt alkuperäistekstin lause oli kääntynyt niin, että käänkösvastineessa oli olosija. Käänkösvastineiden sijamuotoja siirryn kuitenkin tarkastelemaan vasta luvussa 4.2.2. ja sijamuotojen vaihtoehtoisuutta ja vaihtoprepositioiden kääntymistä suomeen luvussa 4.2.3. Seuraavaksi tarkastelen ensin dativimuotoisten, sitten akkusatiivimuotoisten *an*-ilmausten käänkösvastineita. Käsittelyjärjestys perustuu esiintymien määrään.

Dativimuotoisilla *an*-paikanilmauksilla on poikkeuksetta ilmaistu sijaitsemista jossakin. Yksinkertaisina esimerkkeinä dativimuotoisista *an*-paikanilmauksista voi esittää tapauksen *am Boden* (GGG s. 37), jonka käänkösvastine oli *maassa* (MMM s. 41), ja tapauksen *an der Wand* (GGG s. 35), jonka käänkösvastine oli *seinällä* (MMM s. 42). Nämä ilmaukset ja niiden käänkösvastineet ilmaisivat melko selkeää sijaintia tietyssä paikassa, mutta aineisto sisälsi myös vähemmän konkreettisia ilmauksia, joiden suhteen sijainti ei ole yhtä yksiselitteistä vaan pikemminkin suurpiirteistä, esimerkiksi *am Himmel* (GGG s. 183), *taivaalla* (MMM s. 218) ja *am Grund des Mittelmeers* (GGG s. 274), *Välimeren pohjassa* (MMM s. 328).

Yhdessä virkkeessä kuvataan 'jonkin edessä' sijaitsemista. Tämän virkkeen esitän esimerkissä 26.

(26) *Rufu steht da vorn **an der Tafel** als Beispiel für die Zeitform der Gegenwart, die keines Hilfsverbs bedarf.* (GGG s. 157)
*Rufu seisoo **taululla** esimerkkinä nykyhetken aikamuodosta, joka ei tarvitse apuverbiä.*
(MMM s. 189)

Edessä-postpositiota virkkeessä ei esiinny, mutta *an der Tafel* ja sen käänkösvastine johtavat tulkintaan siitä, että Rufu seisoo taulun edessä luokkahuoneen puolella. Virkkeessä on myös 'edessä' sijaitsemista ilmaiseva ilmaus *vorn*, jolla kuitenkin kontekstista päätellen viitataan siihen, että Rufu seisoo luokan edessä, missä taulu sijaitsee. Luokkahuoneen etuosaksi mielletään yleensä se osa huonetta, jossa taulu sijaitsee ja jossa opettaja tavallisesti opettaa. Krista Ojutkangas esittää artikkelissaan (2005), että etuosaksi hahmotetaan oliosta se osa, joka on merkityksellinen ihmisen havainnon, toiminnan ja vuorovaikutuksen kannalta. Esimerkiksi rakennusten etuosaksi mielletään se puoli, jolla ovi sijaitsee, sillä rakennuksen takaosaan ei kohdistu samanlaista toimintaa kuin etuosaan. Ojutkangas käyttää artikkelissa Levinsonin kehittämää kolmen viittauskehysten järjestelmää, jossa viittauskehukset pohjautuvat erilaisiin koordinaattisysteemeihin. Nämä viittauskehukset ovat relatiivinen, luontainen ja absoluuttinen. Luontainen viittauskehys on oliokeskeinen ja perustuu sen olion ominaisuuksiin, joka on tilasuhteessa kiintopisteenä. Absoluuttinen viittauskehys perustuu ympäristön antamaan pysyvään suuntaan. Relatiivinen viittauskehys ja sen koordinaatisto puolestaan perustuvat tilaa ulkopuolelta tarkastelevan puhujan kehon akseliin, etenkin katseen suuntaan. (Ojutkangas 2005: s. 527–528, 543) Tämän kohtauksen tapauksessa 'taulu' ja 'luokkahuone' sijoittuvat relatiiviseen viittauskehykseen, sillä ne sijaitsevat siellä, minne opiskelijoiden katse kohdistuu.

Datiivimuotoinen *an*-ilmaus esiintyi myös joitakin kertoja relatiivisivulauseessa. Seuraavassa esimerkissä *an der* -ilmaus on kääntynyt muotoon *jonka päällä*.

(27) – – *sondern eine Linie, **an der** die zwei Hälften des Universums aneinanderstießen.*
(GGG s. 259)
– – *vaan rajaviiva, **jonka päällä** maailmankaikkeuden kaksi puolikasta törmäsivät toisiinsa.*
(MMM s. 310–311)

Jonka päällä -ilmaus ilmaisee tapahtumakohtaa täsmällisemmin kuin muu mahdollinen käänkösvastine kuten vastine *jolla* tai *jonka kohdalla*. Toisessa *an dem* -rakenteen sisältäneen alkutekstin ilmauksen käänkösvastineessa oli käytetty pronominia *missä*.

(28) *Gibt es auf der ganzen Erde wirklich keinen Platz, **an dem** ich mich zum Schlafen hinlegen kann?* (GGG s. 140)
*Eikö koko maailmassa todellakaan ole paikkaa, **missä** voisin käydä nukkumaan?* (MMM s. 169)

Aineisto sisälsi tapauksen, jossa saksan relatiivilause oli kadonnut käänkösvastineesta ja lauserakenne muuttunut alkuperäiseen tekstiin nähden.

(29) *Wenn es tatsächlich der durch ihn gestiftete Sinn ist, der seinen Haushalt, von der Zahnbürste bis hin zum gotischen Kruzifix, das **an der Wand** hängt, in ein Universum verwandelt* – (GGG s. 16)
*Mikäli hänen antamansa merkitys todellakin muuntaa kodin aina hammasharjasta **seinällä** roikkuvaan goottilaiseen krusifiksiin yhdeksi ja samaksi maailmankaikkeudeksi* – (MMM s. 18)

Tässä esimerkissä eli esimerkissä 29 *an der Wand* -ilmauksen käänkösvastine on kyllä sille ennakoitavissa oleva *seinällä*, mutta rakenne on muuttunut siten, että käänkösvastine ei ole osa päälauseen sisään upotettua relatiivilauseetta, vaan relatiivilauseen *Kruzifix, das an der Wand hängt* käänkösvastineena toimii vA-partisiippirakenne (*seinällä roikkuvaan goottilaiseen krusifiksiin*).

Samantapainen on seuraavassa esimerkissä, esimerkissä 30, esittämäni käänkösratkaisu.

(30) *In 2019 klopft sie und öffnet, links **an der Wand** steht ein Bett, auf dem sitzt einer und schreibt.* (GGG s. 65)
***Seinän viereisellä** sängyllä istuu mies, joka kirjoittaa.* (MMM s. 80)

Tässä esimerkissä lauserakenne on muuttunut huomattavasti. Alkuperäisessä virkkeessä todetaan, että ovesta katsottuna vasemmalla puolella sijaitsee sänky, jonka päällä istuu eräs ja kirjoittaa. Käänkösvastine on alkuperäistä virkettä yksinkertaisempi. Kääntäjä on muodostanut lauseesta *links an der Wand* adjektiivin *viereinen* avulla oman kokonaisuuden. Mainitsematta käänköksessä on jäänyt se, että sänky sijaitsee huoneeseen tulijan näkökulmasta vasemmalla puolella huonetta (*links*). Tämän yksinkertaistuneen käänköksen lisäksi kääntäjä on toiminut niin, että hän on jakanut käänköksessä alkuperäisen virkkeen kahteen osaan. Tässä esimerkissä esillä olevassa käänkösvastineesta ei esimerkiksi mainita koputusta ja huonetta numero 2019, vaan nämä mainitaan edellisessä virkkeessä.

Lauserakenne on muuttunut niin ikään seuraavassa esimerkissä.

(31) *Am Ende, dort wo der Gang nach rechts abbiegt, ist ein Fenster mit Aussicht auf eine braun verputzte Wand* – – (GGG s. 63)
Käytävä kääntyy päädyssä oikealle ja siellä on ikkuna, josta on näköala suoraan ruskeaksi rapattuun seinään – – (MMM s. 78)

Tässäkin esimerkissä alkuperäisessä virkkeessä on relatiivilause, tässä tapauksessa *wo*-alkuinen sellainen, mutta tuota relatiivilauseetta käänkösvastineessa ei ole sellaisenaan. Relatiivilauseen tilalla suomennoksessa on päälause. Alkutekstissä relatiivilause on upotettu päälauseen sisään. Huomio kiinnittyy kuitenkin käänkösvastineen ensimmäiseen lauseeseen, johon sisältyy ilmauksen *am Ende* käänkösvastineeksi tulkittavissa oleva *päädyssä*. Yksioikoisesti sanan *Ende* käänkösvastineeksi sanaa *pääty* ei kuitenkaan voi osoittaa.

Kaupunki Frankfurt am Main mainitaan aineistossa seitsemän kertaa. Nimellä Frankfurt am Main tarkoitetaan Frankfurtin kaupunkia Main-joen varrella erotuksena kaupungista Frankfurt an der Oder, joka puolestaan on Frankfurtin kaupunki Oder-joen varrella. Näissä seitsemässä tapauksessa, joissa Frankfurt am Main mainitaan, *an*-ilmaukset olivat säilyneet sellaisinaan käänköstekstissä ja taivutus oli kohdistunut *Main*-nimeen, esimerkiksi ilmauksessa *Frankfurt am Mainiin* (MMM s. 370), alkutekstissä *nach Frankfurt am Main* (GGG s. 294). Toinen mahdollisuus olisi ollut pudottaa *an*-ilmaus kokonaan pois kaupungin nimestä käänköksen yhteydessä siten, että puhuttaisiin ainoastaan Frankfurtista. Tämä ratkaisu olisi ollut perusteltavissa siten, että Frankfurt am Mainista on melko tavallista puhua pelkästään Frankfurtina sekä Saksassa että Suomessa ja tarkoittaa ainoastaan, kun kyse on Frankfurt an der Oderista, joka on Frankfurt am Mainia huomattavasti pienempi kaupunki. Kääntäjä on tässä kuitenkin valinnut tarkemman ilmauksen.

Datiivimuotoinen *an*-ilmaus ei ole hahmotettavissa seuraavan alkuperäistekstin esimerkivirkkeen käänkösvastineessa.

(32) *Beim Frühstück in den kleinen Pensionen saßen mehrfach DDR-Bürger mit am Tisch*
– – (GGG s. 57)
Pienen majatalon aamiaisella istui usein DDR:läisiä – – (MMM s. 70)

Käänkösvastineesta puuttuu suora käänkö ilmaukselle *am Tisch* (GGG s. 57), jonka mahdollinen käänkösvastine olisi esimerkiksi 'pöydän ääressä'. Kääntäjän tekemä käänköratkaisu on perusteltavissa siten, että lukijalle on todennäköisesti selvää, että aamiaista syödään pöydän ääressä, eikä pöytää tarvitse erikseen mainita. Aineistossa oli myös toinen vastaavanlainen tapaus, jossa sama

ei ollut yhtä selvää. Tämän käännösvastineen esittelen akkusatiivimuotoisten *an*-ilmausten käännösvastineiden yhteydessä.

Akkusatiivi esiintyi esimerkiksi ilmauksessa *an den Rand des Feldes* (GGG s. 141). Tämän ilmauksen käännösvastine oli *pellon pientareelle* (MMM s. 170). Akkusatiivimuotoinen on myös seuraavassa esimerkissä esitetty *an*-ilmaus. Sekä edellä esitetyssä *pellon pientareelle* -esimerkissä että seuraavassa virkkeessä kuvataan siirtymistä ja päätymistä tiettyyn sijaintiin.

(33) *An den Stränden Italiens werden inzwischen beinahe täglich Leichen von afrikanischen Flüchtlingen angespült.* (GGG s. 206)

Italian rannoille huuhtoutuu nykyään lähes päivittäin afrikkalaisten pakolaisten ruumiita. (MMM s. 247)

Aiemmin osoitin esimerkivirkkeessä 32, kuinka *an*-ilmaus, *am Tisch*, oli kadonnut käännösvastineesta, toisin sanoen sanaa 'pöytä' ei käännösvastineessa esiintynyt. Aineistossa oli toinenkin alkukielinen virke, jossa alun perin oli sana *Tisch* eli 'pöytä', mutta tämänkään virkkeen käännösvastineessa 'pöytää' merkitsevää sanaa ei esiinny. Tässä esimerkissä *Richard – – istuu lasisen verannan toiseen laitaan* (MMM s. 148–149), alkuperäistekstissä *Richard setzt sich – – an einen Tisch am Rand des gläsernen Raums* (GGG s. 123). Tämän esimerkin käännösvastineessa ei ole yhtä selkeää se, mihin Richard tarkalleen ottaen istuu – luultavasti kyllä tuolille tai penkille, mutta käännöstekstin muistakaan virkkeistä ei käy ilmi, että hänen edessään on pöytä.

Yhden akkusatiivimuotoisen *an*-paikanilmauksen käännösvastine oli *vasten* (MMM s. 204), eli tällainenkin käännös *an*-prepositioilmaukselle on mahdollinen. Esitän tämän virkkeen esimerkissä 34.

(34) – – *er macht die Tür wenigstens hinter sich zu und stellt sich drinnen ganz still mit dem Rücken an die Wand.* (GGG s. 170)

– – *hän sentään sulkee oven perässään ja asettuu aivan hiljaa seisomaan selkä seinää vasten.* (MMM s. 204)

Kerran *an*-prepositio esiintyi yhdessä *bis*-preposition kanssa ilmaisemassa jonnekin asti yltämistä tai päätymistä. Tällainen ilmaus oli käännösvastineessa *he – – saavat siirrettyä sen [veneen] niityn poikki aina nurmikentän reunaan asti* (MMM s. 222). Alkutekstin lause kuului seuraavasti: – – *rollen sie das Boot über das Gras bis an den Rand der Wiese* (GGG s. 185). Tämän lauseen luokittelu ylipäätään *an*-ilmauksiin on kuitenkin jossain määrin ongelmallista: lauseen merkitys, jonnekin asti

yltäminen tai päätyminen, syntyy *bis*-preposition eikä niinkään ainakaan pelkästään *an*-preposition vuoksi, mutta *an* on silti osa kokonaisuutta. Tällaisen rakenteen esittelin luvussa 2.1. Tämä kokonaisuus herättää kysymyksen luokittelusta, siitä, pitäisikö vastaavanlaisista kokonaisuuksista muodostaa oma kategoriansa vai voiko tämän ilmauksen lukea mukaan *an*-ilmauksiin. Käännösvastineesta voi tehdä sen tulkinnan, että preposition *bis* merkitys on 'asti', ja *an*-prepositio puolestaan on johtanut käännökseen, jossa on illatiivi.

Yksi aineiston paikanilmauksen sisältänyt *an*-ilmaus oli kääntynyt suomeen niin, ettei käännösvastinetta voisi enää laskea paikanilmauksiin, sillä lauserakenne on muuttunut siinä määrin. Tämä alkuperäistekstin ilmaus oli *die geschriebenen Gesetze treten – – an die Stelle des common sense* (GGG s. 309) ja sen käännösvastine *lait korvaavat käsitteen maalaisjärki* (MMM s. 368). Ajatus virkkeiden taustalla on, että lait toimivat maalaisjärjen sijaan, maalaisjärjen paikalla.

4.2.2. Paikanilmausten käännösvastineiden sijamuodot ja adpositiorakenteet

An-prepositioilmausten käännösvastineissa esiintyi pelkästään paikallissijoja. Yleisimmät sijat olivat adessiivi ja inessiivi. Adessiivi ja inessiivi ovat olosijoja, adessiivin tunnus *-lla*, inessiivin *-ssa*. Illatiivi ja allatiivi puolestaan ovat kummatkin tulosijoja. Illatiivin tunnus on vokaalin pidentymä ja allatiivin *-lle*. Olosijoilla kuvataan pysyvää tilannetta ja paikassa pysymistä, suuntasijoilla taas jonkinasteista muutosta. (Alho & Kauppinen s. 46–47) Suuntasijoista aineiston käännösvastineissa esiintyi sekä illatiivi- että allatiivimuotoisia vastineita.

Ennakoin tutkimuksen alkumetreillä, että yleisimpiin käännösvastineiden sijoihin lukeutuisi adessiivi. Tämä hypoteesi piti. Adessiivi esiintyi 29 tapauksessa käännösvastineista. Esimerkiksi paikannimi *Alexanderplatz* mainittiin joitakin kertoja. Ilmaus *am Alexanderplatz* (tai puhekielisempi, kaksi kertaa esiintynyt *am Alex*) olivat kaikki kääntyneet muotoon *Alexanderplatzilla* (esimerkiksi alkuperäisilmaus GGG s. 322, käännösvastine MMM s. 383). Kyseessä on Berliinissä sijaitseva aukio. Sanan *aukio* yhteydessä käytettävä olosija suomessa on tavallisesti adessiivi (eikä esimerkiksi inessiivi). Tämä selittyy sillä, että aukio on pinta, ja adessiivilla ilmaistaan usein jonkin pinnan päällä olemista.

Annan adessiivin käytöstä myös seuraavan esimerkin.

(35) *Eine Grenze, denkt Richard, kann also auch plötzlich sichtbar werden, kann plötzlich an einem Ort erscheinen, wo sonst nie eine war – was in den letzten Jahren an den Grenzen*

Libyens ausgeforchten wurde oder an den Grenzen Marokkos oder Nigers, findet nun mitten in Berlin-Spaundau statt. (GGG s. 259)

Rajasta voi tulla siis myös äkkiä näkyvä, Richard ajattelee, se voi ilmestyä äkkiä paikkaan, missä sellaista ei ole koskaan aiemmin ollut – taistelut joita viime vuosina käytiin Libyan tai Marokon tai Nigerin rajoilla, käydään nyt keskellä Berliinin Spandaut. (MMM s. 310)

Edellä esitetystä esimerkissä 35 paikka, jossa ollaan, on jossain määrin abstraktimpi kuin muissa tapauksissa. Konkreettisempi paikka oli esimerkiksi joen ranta. Tämän ilmauksen *an dem Ufer des Flusses* (GGG s. 112) käännösvastine oli *joen rannalla* (MMM s. 136), ja tässä adessiivilla ilmaistiin 'jonkin päällä' olemista. Aineisto sisälsi myös joitakin ilmauksia, joiden avulla ilmaistiin jonkin luona, äärellä tai edessä olemista. Tällaisia olivat esimerkiksi seuraavat: *am Einlass* (GGG s. 214), käännösvastineenaan *ovella* (MMM s. 257) ja *an der Kasse im Supermarkt* (GGG s. 230), käännösvastineenaan *supermarketin kassalla* (MMM s. 276).

Aineistossa esiintyi melko taajaan myös toinen olosija, inessiivi. Inessiivimuotoisia ilmauksia aineistossa oli ennakoimattoman paljon, yhteensä 18 tapausta. Annan inessiivin käytöstä seuraavan esimerkkivirkkeen ja sen käännösvastineen. Alkuperäistekstin esimerkkivirke sisältää kaksi *an*-ilmausta, ja näiden *an*-ilmausten käännösvastineet ovat kummatkin inessiivissä.

(36) *An der Decke ist Stuck, ein Kronleuchter hängt in der Mitte, dunkles Holz an den Wänden. (GGG s. 36)*

Katossa on stukkokoriste, sen keskeltä roikkuu kattokruunu, seinissä tummaa puuta. (MMM s. 44)

Ensimmäisen *an*-ilmauksen käännösvastineen suhteen on selvää, että jos sijamuotona olisikin adessiivi, lukija saisi vaikutelman, että koriste onkin katon päällä rakennuksen ulkopuolella eikä roikukaan sisäkatosta. Inessiivi jälkimmäisen *an*-ilmauksen käännösvastineessa taas johtaa tulkintaan siitä, että tumma puu on osa seinää eikä vain kiinni siinä.

Inessiivi esiintyi myös seuraavassa esimerkissä.

(37) *Schon oft hat er gedacht, dass alle Männer, die er hier kennengelernt hat, genauso am Grund des Mittelmeers liegen könnten. (GGG s. 274)*

Hän on usein ajatellut, että kaikki nämä miehet, joihin hän on tutustunut, voisivat yhtä lailla maata Välimeren pohjassa. (MMM s. 328)

Käännösvastineen sijan luoman merkityksen voisi tulkita niin, että inessiivillä ilmaistaan sitä, miten miehet makaisivat Välimeren pohjassa jossain määrin tiukemmin ja ikään kuin lopullisemmin kuin

tapauksessa, jossa käännösvastine olisikin adessiivissa (*pohjalla*), joka kuitenkin myös olisi mahdollinen. Jonkinasteisen merkityseron inessiivin käyttö adessiivin käyttöön nähden muodosti myös virkkeessä, jossa mainitaan ohimennen erään romaanissa vilahtavan henkilön opettaneen joskus yliopistossa. Tässä virkkeessä *an*-ilmauksen käännösvastine oli siis *yliopistossa* (MMM s. 109). Alkutekstissä ilmaus oli muodossa *an der Uni* (GGG s. 89). Saksassa yliopistolla tai yliopistossa olemista ilmaistaan aina *an*-prepositiolla ja sen yhteydessä datiivilla (ei siis esimerkiksi **in der Uni*), mutta suomessa kaksi olosijaa, inessiivi ja adessiivi, ovat tällaista merkitystä muodostettaessa yleisesti käytössä. Inessiivi valikoituu käyttöön yleensä esimerkiksi silloin, kun kerrotaan jonkun opiskelevan tai opettavan yliopistossa, niin kuin edellä esitellyssä tapauksessa.

Kolmanneksi suurin joukko paikanilmausten käännösvastineiden sijoista oli illatiivimuotoisia. Näitä oli kymmenen. Illatiivimuotoisten ilmausten suhteen erittäin huomattava seikka oli, että vaikka illatiivi on tulosija, käännöksessä illatiivimuotoisten ilmausten alkuperäistekstissä olleet vastineet olivat usein datiiivissa. Merkillepantavaa tämä on siksi, että datiiivi ohjaa normaalisti sellaiseen käännösvastineeseen, joka olisi jossain olosijassa. Yhteensä kahdeksan illatiivimuotoisen käännösvastineen alkutekstinen alkuperäisvastine oli datiiivissa, siis vain kaksi tapausta akkusatiivissa. Selityksenä tähän on paitsi datiiivimuotoisten ilmausten selkeä hallinta aineistossa myös se, että käännösvastineen rektio määräsi usein nominin sijan. Annan illatiivimuotoisesta käännösvastineesta ja sen alkutekstisestä vastineesta seuraavan esimerkin. Alkutekstissä *an*-ilmaus on datiiivissa.

(38) *Seit die Mauer weg ist, ist die Stadt doppelt so groß und hat sich so sehr verändert, dass er jetzt oft nicht einmal weiß, an welcher Kreuzung er steht.* (GGG s. 41)
Siitä lähtien kun muuri purettiin, kaupunki on ollut kaksi kertaa suurempi ja muuttunut niin paljon, ettei hän toisinaan edes tiedä, mihin risteykseen on päätynyt. (MMM s. 49)

Myös tässä käännöksessä verbi on johtanut siihen, että käytössä on tulosija eikä olosija. Alkuperäisessä virkkeessä Richard sananmukaisesti 'seisoo' risteyksessä, käännösvastineessa hän on 'päätynyt' tiettyyn risteykseen. Suorempi käännösvastine olisi suunnilleen *ei tiedä, missä risteyksessä seisoo*, mutta se olisi ehkä suomen kielelle hieman kankea, mikä on saattanut johtaa siihen, että kääntäjä on valinnut muun verbin kuin *seistä*, joka on *stehen*-verbille yleisesti valikoituva käännösvastine.

Seuraavaksi annan esimerkin akkusatiivimuotoisesta *an*-ilmauksesta, jonka käännösvastine on illatiivissa.

(39) *Die Ausländerbehörde schickt die Bewerbung zunächst **an die Arbeitsagentur** mit der Bitte um Prüfung der Vorrangs.* (GGG s. 305)
*Ulkomaalaisvirasto lähettää hakemuksen ensin **työvoimatoimistoon** ja pyytää tarkistamaan etusijaisuudet.* (MMM s. 364)

Alkuperäisessä virkkeessä on käytetty verbiä *schicken*, jonka merkitys on 'lähettää'. Tavallisesti saksan kielellä *an*-prepositiota ja akkusatiivia käytetään tapauksissa, joissa osoitetaan jotakin jollekulle – esimerkiksi kirje tai tässä tapauksessa hakemus. Käännös ei herättänyt huomiota niin kuin ei herättänyt se toinenkaan akkusatiivimuotoinen ilmaus, jonka käännösvastine oli illatiivissa.

Inessiiviä ja illatiivia aineistossa esiintyi huomattavasti enemmän kuin niitä yleisemmäksi ennakoimaani allatiivia. Tämänkin selittää se, että datiiivimuotoisia ilmauksia oli aineistossa niin huomattava määrä akkusatiivimuotoisiin ilmauksiin nähden, ja datiiivi on ohjannut käännökseen, jossa on käytetty olosijaa. Allatiivi lukeutuu tulosijoihin. Allatiivimuotoja aineistossa oli kahdeksan. Annan allatiivin esiintymästä seuraavan esimerkin.

(40) *Und so setzt er sich auf einen Stuhl **an den Rand** – –* (GGG s. 196)
*Niinpä Richard istuu **seinänvierustalle** – –* (MMM s. 235)

Tässä käännöksessä merkillepantavaa on, että sana *Stuhl*, 'tuoli' on kokonaan kadonnut käännöksestä. Kääntäjä on mitä ilmeisimmin lähtenyt siitä, että lukija osaa olettaa Richardin istuutuvan tuolille, joka on seinänvierustalla, eikä esimerkiksi lattialle seinää vasten. Aineistossa oli myös allatiivimuotoinen käännösvastine *maalle* (MMM s. 217), joka on alkutekstissä ollut muodossa *an's Land* (GGG s. 181). Käännösvastine ei ollut merkillepantava, mutta alkutekstin *an's* (useimmiten kuitenkin *ans*, lyhenne sanoista *an das*, *an* ja akkusatiivimuotoinen artikkeli) oli aineistossa ainoa laatuaan.

Seuraavaksi esittelemäni kaksi sijamuotoa esiintyivät aineistossa kerran. Toinen näistä sijamuodoista oli ablatiivi. Ablatiivi luokitellaan erosijaksi, ja sen tunnus on *-ltA* (Alho & Kauppinen 2009 s. 47). Esitän alkuperäisen virkkeen ja sen ablatiivin sisältävän käännösvastineen esimerkissä 41.

(41) *Ein Jurist aus Konstanz **am Bodensee** sei zu Rate gezogen worden.* (GGG s. 300)
*Neuvoa on kysytty lakimieheltä **Bodenseen rannalta** Konstanzista.* (MMM s. 358)

Virkkeen merkitys on tulkittavissa niin, että neuvoa on kysytty lakimieheltä, joka asuu Bodenseen rannalla sijaitsevan Konstanzin kaupungissa. Virke on kuitenkin rakennettu toisin, sillä *kysyä*-verbin erosijarektio näkyy kaikissa adverbiaaleissa.

Ablatiivin ohella kerran esiintyi translatiivi, mikä oli ennakoimatonta. Myös translatiivi on paikallissija, mutta abstraktimpi kuin sisä- ja ulkopaikallissijat (Alho & Kauppinen 2009 s. 46).

- (42) -- fällt Maria ins Berwerk hinein, mit ihrem hellblauen Jungfauenkleid **an den Rand**, dort auf den wirren Haufen -- (GGG s. 232)
-- Maria syöksyy kaivokseen vaaleansinisessä neitsyen kaavussaan ja jää sekasortoisen kasan **päällimmäiseksi** -- (MMM s. 279)

Käännöksessä on käytetty rakennetta *jääda jonkinlaiseksi*. Asia olisi ollut mahdollista ilmaista myös esimerkiksi niin, että Maria jää kasan päälle.

Aineistossa paikanilmausten yhteydessä esiintyi myös useita adpositiorakenteita, joista kaikki olivat postpositioilmauksia. Suomen prepositiorakenteita käännösvastineissa ei esiintynyt. Adpositiorakenteiden käyttö *an*-prepositioilmausten käännösvastineissa oli varsin kirjavaa. Kiinnostava huomio oli, että *an*-ilmaus oli kääntynyt suomeen sekä *eteen-* että *takana*-postpositioiden avulla. Tämä kuvastaa hyvin *an*-preposition monikäyttöisyyttä sekä sitä, miten prepositiolla ilmaistaan paikanilmauksissa kyllä jonkin lähetyvillä olemista, mutta ei oteta sijaintiin niin tarkasti kantaa kuin esimerkiksi prepositiolla *hinten* ('takana').

Aineistossa esiintyi 12 kertaa *ääressä*-tyyppinen postpositio. Seitsemästi tämä postpositio esiintyi olosijassa, joka jokaisessa tapauksessa oli muodossa *ääressä* (ei esimerkiksi *äärellä*). Suuntasijassa tämä postpositio puolestaan oli muodossa *ääreen* (eikä esimerkiksi *äärelle*) ja esiintyi aineistossa viisi kertaa. Nämä postpositiot olivat selkeästi yleisimpiä käännösvastineissa käytettyjä adpositioita, oli nimittäin niin, että kaikki muut aineistossa esiintyneet adpositiot esiintyivät vain kerran.

Annan sekä olosijaisesta postpositiosta että suuntasijaisesta postpositiosta esimerkit, joissa kummassakin esiintyy sana *Schreibtisch*, 'kirjoituspöytä'.

- (43) Während Richard **am Schreibtisch** sitzt und liest, -- versteht er noch etwas anderes. (GGG s. 86)
Istuessaan kirjoituspöydän ääressä lukemassa -- Richard ymmärtää vielä jotain muutakin. (MMM s. 105)

- (44) Nach dem Frühstück geht er an die Arbeit, um 1 Uhr isst er zu Mittag, schläft eine Stunde, danach setzt er sich wieder **an seinen Schreibtisch** oder liest bis abends um acht oder neun. (GGG s. 51)
Aamiaisen jälkeen hän ryhtyy töihin, kello yksi hän syö lounaan, ottaa tunnin torkut, sitten hän istuu taas kirjoituspöydän ääreen tai lukee iltakahdeksaan tai -yhdeksään asti. (MMM s. 63)

Näiden virkkeiden käännösvastineissa ei sinänsä ollut mitään merkillepantavaa, sillä myös vaihtoprepositiorakenteet olivat kääntyneet suomeen niin kuin voi ennakoida. Muissakaan *ääressä-*ilmauksissa ei ollut erityistä merkillepantavaa.

Seuraavaksi annan esimerkin *luona*-postpositiosta seuraavassa käännösvastineessa. Tämä käännösvastine ei herättänyt huomiota, sillä jonkin lähettyvillä olemista ilmaistaan *an*-prepositiolla yleisesti (ks. esimerkiksi Rekiaro 2007: 38). Olin kuitenkin ennakoanut *luona*-postpositiota hieman yleisemmäksi.

(45) – – *die junge Druisburgerin aber, die seit drei Jahren in einem Mietshaus in Richards Straße wohnt und ihn in den letzten Monaten beim Einkaufen oder **am Flaschencontainer** hin und wieder merkwürdig angesprochen hat* – – (GGG s. 113)
– – *nuori nainen, joka on viime kuukausina puhunut kummia joka kerta, kun Richard on tavannut hänet kaupassa tai **lasinkeräyssäiliön luona*** – – (MMM s. 136)

Kerran aineistossa esiintyi postpositio *vasten*, tarkemmin lausekkeessa *seinää vasten* (MMM s. 160). Alkutekstissä tämä ilmaus on muodossa *an der Wand* (GGG s. 133). Kohtauksessa Richard ja vastaanottokeskuksessa työskentelevä saksanopettaja ripustavat julisteita luokkahuoneen seinälle. Käsillä olevassa tapauksessa käännösvastineen sijan määrännee verbi *suoristaa*. Käännös *suoristaa julisteen seinälle* olisi luultavasti ollut mahdollinen, mutta *seinää vasten* hivenen luontevampi. Huomattavaa on, että alkutekstissä *an der Wand* on datiivissa. Ilman kontekstia *an der Wand* käännettäisiin suomeen luultavasti muotoon *seinällä* eli olosijassa, mutta käännös *suoristaa julisteen seinällä* olisi suomelle epätyypillinen tai ainakin erimerkityksinen kuin *suoristaa julisteen seinää vasten/seinälle*. Saksassa ajatus kulkeekin mahdollisesti niin, että juliste on jo seinällä, jossa se suoristetaan, eikä niin, että juliste vasta siirtyy seinälle siinä vaiheessa, kun sitä suoristetaan, mutta toki tässäkin on lievä merkitysero.

Myös *alle*-postpositio aineistossa esiintyi. Tämän esiintymän esitän esimerkissä 46.

(46) *Der Unterrichtssaal ist schon bis auf den letzten Platz besetzt, viele Männer sitzen, die Knie eingezwängt, **an den zu kleinen Tischen*** – – (GGG s. 100)
Luokkahuone on jo viimeistä paikkaa myöten täynnä, moni miehistä istuu polvet liian matalien pulpettien alle ahdettuina – – (MMM s. 122)

Tässä esimerkissä *an*-ilmauksen käännösvastine ei ole suoraan osoitettavissa. *Alle*-postposition käyttöön on luultavasti ohjannut ilmaus *die Knie eingezwängt*, jossa verbi *einzwängen* on kääntynyt suomeen verbistä *ahtaa* muodostetun *ahdettu*-partisiipin avulla. Kontekstista irrotettuna *an den zu kleinen Tischen* merkitsisi suunnilleen 'liian pienien pöytien luona/ääressä', mutta tämä ajatus on häivytetty käännöksessä ja muutettu toisenlaiseen muotoon.

Muu käännösvastineissa kertaalleen esiintynyt postpositio oli *takana*, joka esiintyy lausekkeessa *puhujapöntön takana* (MMM s. 371), alkuperäistekstissä *an einem Stehpunkt* (GGG s. 311). Käännösvastineeksi on luultavasti valittu postpositio *takana* sen vuoksi, että päähenkilö Richardin voi tulkita seisovan tarkalleen puhujapöntön takana eikä esimerkiksi sen sivussa, pitäähän hän luentosalissa esitelmää ja sijoittuu kuulijoista katsoen puhujapöntön taakse. Mikäli käännöksessä olisikin käytetty postpositiota *luona*, ilmaus olisi ollut jokseenkin suurpiirteisempi kuin tässä tapauksessa, jossa on käytetty *takana*-postpositiota. Aiemmin mainitsemassani Ojutkankaan artikkelissa (2005) esitellyistä, Levinsonin kehittelemistä kolmesta viittauskehyksessä, jotka ovat relatiivinen, luontainen ja absoluuttinen, ilmaus *puhujapöntön takana* edustaa sekin relatiivista viitekehystä. Jos tarkastelijan näkökulma muuttuisi eli puhujanpönttöä siirryttäisiin tarkastelemaan toisesta näkökulmasta (tai tarkasteltaisiin esitelmää pitävän Richardin näkökulmasta), asiaa myös ilmaistaisiin kuvaamalla vastakkaista suhdetta.

Eteen-postpositio puolestaan esiintyi aineistossa seuraavassa esimerkissä.

(47) – – *ist es vielleicht gar kein Graben, der sich hier am Eingang eines Asylbewerberheims in Berlin plötzlich auftut* (GGG s. 260)
– – *eikä se ehkä olekaan mikään vallihauta, joka avautuu äkkiä berliiniläisen turvapaikanhakijoiden asuntolan sisäänkäynnin eteen* – – (MMM s. 312)

Virkkeessä puhutaan mahdollisen vallihaudan sijainnista asuntolan sisäänkäynnin lähetyvillä. Merkillepantavaa oli se, että alkuperäistekstissä sijamuotona on datiivi, mutta suomen käännösvastineessa kuitenkin suuntasija. Tällaisia muutoksia tarkastelenkin tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

4.3. Sijamuotojen vaihtoehtoisuus

Voidaan todeta, että *an*-preposition kääntyminen suomeen noudattelee vaihtoprepositioiden perusperiaatetta erittäin selkeästi. Poikkeuksiakin vaihtoprepositioiden perussäännöstä oli aineistossa

vain kourallinen. Tähän liittyen huomionarvoista oli, että mikäli vaihtoprepositioiden perussäännöstä oli poikettu, oli kyseessä lähes jokaisessa tapauksessa se, että verbin rektio oli määrännyt käännösvastineen sijan.

Kaikki vaihtoprepositioilmaukset, jotka otin lähempään tarkasteluun, ovat paikanilmauksia. Tämän perustelen sillä, ettei ajanilmauksissa ollut merkillepantavia käännösratkaisuja, mitä tulee vaihtoprepositioiden käyttöön. Yhteensä tarkastelun alla on siis 133 tapausta, joista 116 datiivissa ja 17 akkusatiivissa. Koska akkusatiivimuotoisia ilmauksia ei ollut kovin kattavasti, merkittäviä johtopäätöksiä aineiston pohjalta ei voida vetää.

Kun saksan sijamuotona *an*-preposition yhteydessä oli akkusatiivi, käännösvastineessa sija oli useimmiten suuntasija. Suuntasijoilla ilmaistaan jonkin liikkumista paikasta toiseen, ja suuntasijoja ovat illatiivi ja allatiivi (Alho & Kauppinen 2009 s. 47). Kun saksan sijamuotona *an*-preposition yhteydessä käytettiin datiivia, oli käännösvastineen sija useimmiten jokin olosija. Olosijoilla ilmaistaan jonkin pysymistä tietyssä paikassa, ja niihin lukeutuvat inessiivi, adessiivi ja essiivi (Alho & Kauppinen 2009 s. 47).

Ajanilmauksissa käytetään saksassa aina datiivia (Piitulainen ym. 1998: 214). Useiden ajanilmauksien yhteydessä, kuten viikonpäiväilmauksissa, olikin suomennoksessa käytetty olosijaa, usein essiiviä. Toinen ajanilmausten yhteydessä yleisesti käytetty sija oli adessiivi, joka on olosija sekini. Toisin sanoen datiivimuotoisten ajanilmausten käännösvastineissa oli suomessakin olosija. Poikkeuksina tästä olivat sellaiset ilmaukset, joissa oli käytetty muuta kuin tulo- tai olosijaa, esimerkiksi *vasta alkuiltapäivästä* (MMM s. 374), alkutekstissä *am frühsten Nachmittag erst* (GGG s. 314). Tässä on käytetty elatiivia.

Vaihtoprepositioiden peruseriaate toteutui siis selkeästi useimmissa tapauksissa riippumatta siitä, oliko alkutekstin ilmauksen sija akkusatiivi vai datiivi. Tällaisia tapauksia olivat esimerkiksi *an seinen Schreibtisch* (GGG s. 51), joka oli siis akkusatiivissa ja jonka käännösvastine oli *kirjoituspöytänsä ääreen* (MMM s. 63), ja *an seinem Schreibtisch* (GGG s. 41–42), datiivimuotoinen ilmaus, jonka käännösvastine oli *tässä kirjoituspöytänsä ääressä* (MMM s. 50). Näissä esimerkeissä akkusatiivimuotoisen ilmauksen käännösvastine on illatiivissa, joka on suuntasija, ja datiivimuotoisen ilmauksen käännösvastine inessiivissä, joka on olosija. Edellä mainituissa tapauksissa ja edellä mainittujen tapauksien kaltaisissa tapauksissa ei ollut mitään huomiota herättävää.

Poikkeuksiakin vaihtoprepositioiden käytön perussäännöstä kuitenkin oli, mutta kuten jo aiemmin mainitsin, niitä selitti usein alkutekstin verbin käännösvastineina käytetyt verbit ja niiden tyypilliset täydennykset. Eräs esimerkki tällaisesta tapauksesta löytyi seuraavan alkuperäistekstissä olleen esimerkivirkkeen käännöksessä.

(48) *Eine Grenze, denkt Richard, kann also auch plötzlich sichtbar werden, kann plötzlich sich **an einem Ort** erscheinen, wo sonst nie eine war – – (GGG s. 259)*
*Se voi ilmestyä äkkiä **paikkaan**, missä sellaista ei koskaan aiemmin ollut – – (MMM s. 310)*

Alkuperäistekstin esimerkkivirkkeessä oli datiivi, jolla ilmaistaan jossakin olemista, mutta käännösvastineessa oli käytettykin suuntasijaa, tässä tapauksessa illatiivia, eikä vaihtoprepositiotapauksessa tyypillisempää käännösvastineen sijaa, esimerkiksi inessiiviä. Tämä selittyy jälleen verbeillä. Karkeasti voisikin sanoa, että saksassa 'ilmestyään jossakin' eli ollaan jo tiettyssä paikassa ja sitten ilmestytään, mutta suomessa *ilmestyä*-verbin kanssa käytetäänkin suuntasijaa, kun monissa muissa kielissä ilmestytään 'paikassa' eikä 'paikkaan'. Samankaltaisia tapauksia esiintyy seuraavissa datiivimuotoisissa ilmauksissa, joiden käännösvastineissa kuitenkin on suuntasija: *am Horizont entschwinden ist* (GGG s. 191–192), käännösvastineena *kadonnut horisonttiin* (MMM s. 230) ja ilmauksessa *an den Fensterkreuzen sind ein paar Jacken und T-Shirts aufgehängt* (GGG s. 37), käännösvastineena ja – – *ikkunaristikoihin on ripustettu muutama takki ja T-paita – –* (MMM s. 44). Näissäkin tapauksissa vaihtoprepositioiden käytön peruseriaate on jäänyt toteutumatta juuri käännösvastineen verbin täydennyksen vuoksi, ja vastaavia tapauksia aineistossa oli lukuisia. Myös tapauksessa, jonka esitin aiemman alaluvun esimerkissä 47, verbi määräsi käännösvastineen sijan. Tässä tapauksessa huomattavaa oli kuitenkin, että verbin käännösvastine ei ollut tavanomainen. Alkuperäistekstissä (GGG s. 41) oli käytetty verbiä *stehen*, käännöksessä verbiä *päytyä* (MMM s. 49).

Kaksi paikanilmauksiin lukeutuvaa huomiota herättävää virkettä aineistosta löytyi. Esitän poikkeuksen esimerkissä 49.

(49) *Bis zu Hause schafft er es noch, sich zusammenzureißen, aber dann sitzt er **am Schreibtisch** vor dem dunklen Computerbildschirm. (GGG s. 323)*
*Hän hillitsee itsensä kunnes pääsee kotiin, mutta sitten hän istuu **kirjoituspöydän ääreen** ja katsoo edessään olevaa tietokoneen mustaa näyttöä. (MMM s. 383)*

Käännöksessä Richard istuu tietokoneen ääreen, mutta alkuperäistekstissä hän vasta istuu koneen ääressä. *Istuu*-verbi olisi saksassa *sich setzen*, mutta alkutekstissä verbi onkin *sitzen*, *istua*, ja sijamuoto on datiivi. Jälleen kyseessä voi olla kääntäjän tulkinta tapahtumien kulusta tai sitten tavoite tehdä käännöksestä suomen kielelle mahdollisimman luonteva. Selityksenä käännösratkaisuun on mahdollisesti myös se, että alkuperäisvirke sisältää sanan *dann*, jonka merkitys

on kutakuinkin 'sitten'. Tällä adverbilla ilmaistaan tässä tapauksessa sitä, mitä tapahtuu sittemmin, sen jälkeen.

Toinen huomiota herättänyt virke oli seuraava.

(50) – – *ist es vielleicht gar kein Graben, der sich hier am Eingang eines Asylbewerberheims in Berlin plötzlich auftut* (GGG s. 260)
– – *eikä se ehkä olekaan mikään vallihauta, joka avautuu äkkiä berliiniläisen turvapaikanhakijoiden asuntolan sisäänkäynnin eteen* – – (MMM s. 312)

Myös tässä virkkeessä alkutekstissä on datiivi, mutta käänkösvastineen sija onkin odotusten vastaisesti tulosija, ei olosija.

Yhden datiivin sisältäneen alkuperäisteoksen virkkeen käänkösvastineen sijan selittää virkerakenteen muutos. Tämä muutos on tapahtunut esimerkissä 51. Alkuperäisvirke ja sen käänkösvastine ovat todella pitkiä, joten olen katkaissut virkkeet sopivasta kohdasta, kuitenkin niin, että virkkeen keskeinen sisältö on säilynyt.

(51) – – *in ein Containerwohnheim am Rande von Hamburg oder in ein Bayrisches Bergdorf zurückzukehren* – – (GGG s. 257)
– – *palatakseen esimerkiksi Magdeburgiin tai konttiasuntolaan Hampurin ulkopuolelle tai Baijerin Bergdorfiin* – – (MMM s. 308)

Saksankielisessä virkkeessä *in*-preposition sisältävä ilmaus *in ein Containerwohnheim* on akkusatiivissa, jolloin liikutaan paikasta toiseen. Ilmauksella *am Rande von Hamburg* puolestaan ilmaistaan, että *Containerwohnheim*, suomennoksessa *konttiasuntola*, sijaitsee Hampurin ulkopuolella ('konttiasuntola, joka sijaitsee Hampurin ulkopuolella'). Ilmaus *am Rande von Hamburg* toimii sanan *Conteinwohnheimer* jälkimääritteenä. Käänkösvastineeseen *Hampurin ulkopuolelle* on saattanut ohjata se, että *in ein Containerwohnheim* on kääntynyt suomeen suuntasija illatiivi avulla, niinpä käänköksessä on ollut luontevaa, että myös ilmaus *Hampurin ulkopuolelle* on suuntasijassa, joka tässä tapauksessa on allatiivi. Suomennoksessa ilmauksen *am Rande von Hamburg* vastineena on kuitenkin itsenäinen adverbiali *Hampurin ulkopuolelle*, jota ei voida pitää *konttiasuntola*-substantiivin jälkimääritteenä samalla tavalla kuin *am Rande von Hamburg* -ilmausta sanan *Conteinwohnheimer* jälkimääritteenä. Käänkösvastineen sija määräytyykin *palata*-verbin perusteella.

Ennakoin ennen aineistoon tutustumista, että vaihtoprepositioita käytettäisiin niille tyypillisellä tavalla. Arvelin, että tällaista vaihtoprepositioiden käyttö ja niiden käänkösvastineet olisivat

pääpiirteissään. Aineiston pohjalta voidaankin todeta, että vaihtoprepositioilmaukset kääntyivät suomeen suurissa määrin edellä mainitulla tavalla. Poikkeuksia oli vain vähän, ja esimerkin 49 poikkeusta lukuun ottamatta kaikki nämä poikkeustapaukset olivat helposti selitettävissä, yleensä käännösvastineessa käytössä olleella verbillä. Olin kyllä hypoteesinani esittänyt, että vaihtoprepositioilmaukset kääntyisivät suomeen pääpiirteissään kuten oletettua on, mutta ennakoitua aineistossa olevan enemmän poikkeuksia kuin niitä sitten loppujen lopuksi oli. Yhteenvedona voikin todeta, ettei tämän aineiston pohjalta käytännössä noussut vaihtoprepositioiden käyttöön liittyviä huomattavia piirteitä.

LOPUKSI

Tässä tutkielmassa olen tarkastellut, miten saksan kielen *an*-preposition sisältävät ajan ja paikan ilmaukset kääntyvät suomeen kaunokirjallisessa teoksessa, joka tässä tutkimuksessa oli Jenny Erpenbeckin romaani ”Gehen, ging, gegangen” (2015) ja sen suomenkielinen laitos ”Mennä, meni, mennyt” (2019). Teoksen on suomentanut Jukka-Pekka Pajunen. En arvioinut käännöksen onnistuneisuutta suoraan, mutta panin merkille, mikäli käännösratkaisu oli ollut erikoinen tai huomiota herättävä tai jos siitä oli esimerkiksi jäänyt jotain pois, ja pohdin näitä jollain lailla huomioni herättäneitä käännösratkaisuja ja niihin mahdollisesti johtaneita perusteluja.

Aineisto käsitti kaiken kaikkiaan 268 *an*-preposition sisältävää ajan tai paikan ilmausta sekä niiden suomenkieliset käännösvastineet. Merkillepantavaa oli, että ajanilmauksia ja paikanilmauksia oli liki yhtä paljon: ajanilmauksia 135, paikanilmauksia 133 kappaletta. Ajanilmausten ja paikanilmausten jaottelut omiksi kategorioikseen tein alkutekstin perusteella. Mikäli olisin tehnyt jaottelut käännösvastineiden perusteella, jaotteluista olisi tullut hieman erilaisia, koska paikoin lauserakenteet olivat muuttuneet alkutekstiin nähden.

Ajanilmauksia käsittelevän luvun 4.1. Ajanilmauksista suurimman ryhmän muodostivat vuorokaudenajanilmaukset, mutta niitä oli vain niukasti enemmän kuin viikonpäiväilmauksia. Näiden jälkeen esiintyivät nämä ryhmät, tässä taajuusjärjestyksessä: ’millaisena päivänä’ -ilmaukset, muut, alkamista ja loppumista ilmaisevat ilmaukset, relatiivisivulauseet ja päivämäärät.

Ajanilmauksissa selkeästi yleisimmin käytetty sijamuoto oli essiivi, jota esiintyi erityisesti viikonpäivien yhteydessä niin kuin vakiintunutta on. ’Millaisena päivänä’ -ilmausten käännösvastineista jokainen oli essiivissä. Myös adessiivia esiintyi taajaan, tätä sijaa puolestaan erityisesti vuorokaudenaikojen yhteydessä, mutta myös essiivi oli mahdollinen. Essiiviä vuorokaudenaikailmausten yhteydessä esiintyi kuitenkin vain, kun ilmauksessa oli mukana jonkinlainen attribuutti. Muita ajanilmausten käännösvastineiden yhteydessä esiintyneitä sijoja olivat neljästi esiintynyt nominatiivi sekä kahdesti esiintyneet inessiivi ja elatiivi. Suomen adpositiorakenteita ajanilmausten yhteydessä ei esiintynyt.

Paikanilmaukset jaoin omiin kategorioihinsa sen perusteella, ovatko ne datiiivissa vai akkusatiivissa, koska tällainen jako oli yksinkertainen ja selkeä. Datiiivimuotoisia paikanilmauksia oli 116 ja akkusatiivimuotoisia ainoastaan 17. Datiiivimuotoisilla ilmauksilla ja niiden käännösvastineilla ilmaistiin sijaitsemista jossain. Akkusatiivimuotoisilla ilmauksilla ilmaistiin usein jonnekin

siirtymistä. Osa paikoista, joiden yhteydessä *an*-prepositioilmauksia käytettiin, oli konkreettisempia, osa abstraktimpia.

Suomen sijat, joita käänkösvastineissa oli käytetty, olivat merkittävässä määrin useammin olosijoja. Tämä selittyi sillä, että datiivimuotoisia paikanilmauksia oli niin paljon enemmän kuin akkusatiivimuotoisia paikanilmauksia, ja datiivi on ohjannut käänkösvastineeseen, jossa on olosija. Paikanilmausten käänkösvastineissa käytettiin seuraavia sijoja, tässä taajuusjärjestyksessä: adessiivi, inessiivi, illatiivi, allatiivi, ablatiivi, translatiivi (kaksi viimeiseksi mainittua kummatkin kerran). Näistä sijamuodoista selkeästi useimmin käänkösvastineessa oli käytetty adessiivia. Adpositioista yleisin oli *ääressä*. Kaikki muut aineistossa esiintyneet adpositiot esiintyvät vain kerran. Näitä muita aineistossa esiintyneitä adpositioita olivat *luona*, *vasten*, *takana* ja *eteen*. Kiintoisa huomio oli, että sekä *takana*- että *eteen*-käyttöisyys tämän preposition käänkösvastineissa oli mahdollista. *An*-prepositiota käytetäänkin yleisesti 'jonkin lähettyvillä olemisen' ilmaisemiseen, mikä selittää nämä käänkösratkaisut.

Vaihtoprepositioilmaukset kääntyivät suomeen useimmissa tapauksissa niin, että akkusatiivilla ilmaistiin liikkumista jonnekin ja datiivilla olemista jossakin – siis juuri siten kuin vaihtoprepositioille on tyypillistä. Mikäli vaihtoprepositioilmausten käänkösvastineissa käytetyt sijat olivat jollain lailla poikkeuksellisia, syy oli usein alkukielisen lauseen verbin käänkösvastineessa eikä siten liittynyt suoraan *an*-prepositioon. Aineistoni lähempi tarkastelu ainoastaan tukee vaihtoprepositioiden käytön periaatteen toteutumista kaunokirjallisissa teksteissä eikä nostanut esiin uusia kysymyksiä vaihtoprepositioilmausten kääntymisestä suomen kieleen. Ne poikkeustapaukset, joissa vaihtopreposition käytön peruseriaatteen eivät toteutuneet, olivat sellaisia, joissa koko virkerakenne käänköksen yhteydessä oli muuttunut.

Saksasta suomeen käännettyt tekstit tarjoavat runsaasti erilaisia jatkotutkimuksen mahdollisuuksia, sillä saksasta suomeen käännettyjä tekstejä on tarkasteltu vähemmän kuin esimerkiksi englannista käännettyjä tekstejä. Luontevan jatkotutkimuksen mahdollisuuden tarjoaisivat myös muut saksan prepositiot, prepositioilmaukset ja niiden käänkösvastineet. Miten johdonmukaisesti esimerkiksi *in*-prepositio, *an*-preposition ohella toinen vaihtoprepositio, noudattaa vaihtoprepositioiden perussääntöä? Myös muut kuin vaihtoprepositiot tarjoavat jatkotutkimuksen mahdollisuuden.

Erpenbeckin romaanin tarkastelu herätti kysymyksen, miten paljon ajanilmausten, etenkin viikonpäiväilmausten, suureen määrään vaikutti se, että tarkasteltava romaani oli juuri tämän kirjailijan. Erpenbeckin tyylille on leimallista ajankohdan tarkka kuvaus ja hieman luettelomainen kerronta, jossa tapahtumien alussa kerrotaan tarkalleen, milloin mitään tapahtuu. Tätä en tiennyt ennen tutkimusaineistoon tarttumista. Jatkotutkimuksen mahdollisuuden tarjoaakin *an*-

prepositioilmausten tarkastelu jonkin toisen kirjailijan teoksessa. Olisi myös kiintoisaa vertailla esimerkiksi juuri Erpenbeckin teoksessa ja toisessa teoksessa esiintyviä *an*-ilmauksia sekä niiden esiintymistaajuutta. Olihan niin, että ajanilmauksia tässä aineistossa oli ainoastaan kaksi enemmän kuin paikanilmauksia.

Edellä mainittujen jatkotutkimusmahdollisuuksien lisäksi olisi mahdollista tarkastella, miten eri tekstilajeissa näkyy *an*-preposition käyttö ajan ja paikan ilmauksissa. Tässä tutkielmassa tarkastelun alla oli kaunokirjallinen teos, mutta mahdollista on, että tietotekstissä esiintyvät *an*-ilmaukset ovat joiltain osin erityyppisiä.

Lähteet

Aineslähteet

GGG = Erpenbeck, Jenny 2018: *Gehen, ging, gegangen*. 2. painos, 2018. Penguin Verlag, Pöbneck.

MMM = Erpenbeck, Jenny 2019: *Mennä, meni, mennyt*. Suomentanut Jukka-Pekka Pajunen. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki.

Muut lähteet

Alho, Irja – Kauppinen, Anneli 2009: *Käyttökielioppi*. Toinen, tarkistettu painos 2009. SKS, Kariston Kirjapaino Oy, Hämeenlinna.

Böger, Joachim – Diekman, Helmut – Lenk, Hartmut – Schröder, Caren – Kärnä, Aino 2007: *Suomi–saksa–suomi-sanakirja*. 9. ja laajennettu painos 2007. WSOY, WS Bookwell Oy, Juva.

Duden 2020: *An*. [Verkkosivu. Viitattu 16.1.2020]. Saatavissa: https://www.duden.de/rechtschreibung/an_Praeposition

Duden Grammatik 2009. 8. painos. Dudenverlag, Mannheim.

Eskola, Sari 2002: *Syntetisoivat rakenteet käännössuomessa. Suomennetun kaunokirjallisuuden ominaispiirteiden tarkastelua korpusten menetelmillä*. Väitöskirja. Joensuun yliopisto.

Eskola, Sari 2005: Lauserakenteiden käytön piirteitä suomennetussa kaunokirjallisuudessa. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Mauranen, Anna – Jantunen, Jarmo H. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Hiidenmaa, Pirjo 2003: *Suomen kieli – who cares?* Helsinki: Otava.

Hiirikoski, Juhani 2004: Lauserakenteet ja kääntäminen. *Kieli, teksti ja kääntäminen. Language, Text and Translation*. Toim. Jorma Tommola. Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus, Turun yliopisto. Painosalama Oy, Turku.

Härmä, Juhani 1997: Mitä hyötyä on kontrastiivisesta kielitieteestä. *Kontrastiivinen tarkastelu kääntäjän apuna*. Toim. Nina Korimo-Girod. Yliopistopaino, Helsinki.

Jantunen, Jarmo Harri – Eskola, Sari 2002: Käännössuomi kielivarianttina: syntaktisia ja leksikaalisia erityispiirteitä. *Virittäjä*, 2/2002.

Jantunen, Jarmo Harri 2005: Hyvin kummallista vai kovin hyvää? – Esimerkkejä käännössuomen epäkonventionaalisista kontekstuaalisista valintasuhteista. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Mauranen, Anna – Jantunen, Jarmo H. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Kinnunen, Marja-Leena 1977: *Saksan kielen prepositioilmausten vastineet Heinrich Böllin romaanin ”Und sagte kein Einziges Wort” käännöksessä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Larjavaara, Matti 1992: Vieraat kielet ja suomi. *Virittäjä* 1/1992.

Nevalainen, Sampo 2005: Köyhtyykö kieli käännettäessä? – Mitä taajuuslistat kertovat suomennosten sanastosta. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Mauranen, Anna – Jantunen, Jarmo H. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.

Ojutkangas, Krista 2005: Viittauskehykset ja tarkastelunäkökulma – Miten sijaintia perusakselilla kuvataan? [Verkkójulkaisu. Viitattu 27.5.2020.] Saatavissa:
<https://journal.fi/virittaja/article/view/40438/9864?acceptCookies=1>

- Palomäki, Ulla 2004: Kääntäjät ja suomen kieli. *Kieli, teksti ja kääntäminen. Language, Text and Translation*. Toim. Jorma Tommola. Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus, Turun yliopisto. Painosalama Oy, Turku.
- Paloposki, Outi 2005: Käännössuomen synty. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Mauranen, Anna – Jantunen, Jarmo H. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Piitulainen, Marja-Leena – Lehmus, Ursula – Sarkola, Irma 1998: *Saksan kielioppi*. Otavan Kirjapaino, Keuruu.
- Rekiaro, Ilkka 1999: *101 prepositiota auf Deutsch*. Gummerus Kustannus Oy, Gummerus Kirjapaino Oy, Helsinki.
- Rekiaro, Ilkka 2007: *Saksan peruskielioppi*. Gummerus Kustannus Oy, Gummerus Kirjapaino Oy, Helsinki.
- Rintala, Marika 2001. *Saksan mit-prepositiolauseke ja sen vastineet suomessa: kontrastiivinen analyysi Erich Maria Remarquen romaanin "Im Westen nichts Neues" pohjalta*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- Ruokonen, Minna 2004: Schleiermacher, Berman ja Venuti: kolme käännösteoreettista näkökulmaa vieraannuttamiseen. *Kieli, teksti ja kääntäminen. Language, Text and Translation*. Toim. Jorma Tommola. Painosalama Oy, Turku.
- Rydén, Kerstin – Wengse, Ingemar – Wistam, Anne-Louise 2003: *Modern Tysk Grammatik*. Almqvist & Wicksell Tryckeri, Uppsala.
- Sajavaara, Kari 1980: Kontrastiivinen kielentutkimus ja virheanalyysi. *Soveltava kielitiede*. Toim. Sajavaara, Kari. Helsinki.
- Sturmhoefel, Horst – Stern, Börje 1998: *Tyska Grammatiken*. Akademiförlaget Corona AB, Malmö.
- Tiisala, Seija 1997: Kontrastiivinen analyysi ja kääntäjä. *Kontrastiivinen tarkastelu kääntäjän apuna*. Toim. Nina Korimo-Girod. Yliopistopaino, Helsinki.
- Tommola, Hannu 1997: Onko kieliopillisia käännösongelmia olemassa? *Kontrastiivinen tarkastelu kääntäjän apuna*. Toim. Nina Korimo-Girod. Yliopistopaino, Helsinki.
- Tommola, Hannu 2005: Empiirisiä havaintoja ja kriittisiä huomioita käännössuomesta. *Käännössuomeksi. Tutkimuksia suomennosten kielestä*. Toim. Mauranen, Anna – Jantunen, Jarmo H. Gummerus Kirjapaino Oy, Saarijärvi.
- Tommola, Jorma 2004: Mikä on kääntämisen ja tulkkauksen ydin? *Kieli, teksti ja kääntäminen. Language, Text and Translation*. Toim. Jorma Tommola. Englannin kielen kääntäminen ja tulkkaus, Turun yliopisto. Painosalama Oy, Turku.
- Toury, Gideon 1980: *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics.